

**Vilniaus
universitetas**

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
BALTIJOS KALBŲ IR KULTŪRŲ INSTITUTAS
SKANDINAVISTIKOS CENTRAS

Gabrielė Puplauskaitė

**Grižtamoji migracija iš Norvegijos: kalbinės nuostatos ir kalbinis
elgesys**

Magistro darbas

Vadovė: dr. Kristina Jakaitė-Bulbukienė

2021

Vilnius

ANOTACIJA

Gabrielė Puplauskaitė, *Grižtamoji migracija iš Norvegijos: kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Magistro darbas, vadovė dr. Kristina Jakaitė-Bulbukienė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2021, 58 p.

Raktažodžiai: grįžtamoji migracija, kalbinės nuostatos, kalbinis elgesys, kalbų politika, daugiakalbystės strategijos šeimoje, kodų kaita.

Šio darbo tikslas yra ištirti, kokios nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu išreiškiamos ir koks kalbinis elgesys su lietuvių ir norvegų kalbomis yra deklaruojamas grįžusių iš Norvegijos į Lietuvą emigrantų šeimose. Analizei atlikti buvo surinkta 10 giluminių pusiau struktūruotų interviu su grįžusiais emigrantais. Atlikus tyrimą, buvo atskleista, kad dauguma grįžusių emigrantų vaikų, nors ir papildomai dirbo su lietuvių kalba emigracijoje, bei jų tėvai bendrai išreiškia teigiamas nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu, susiduria su kalbiniais sunkumais Lietuvoje. Emigrantų vaikų lietuvių kalba dažnu atveju neatitinka gimtakalbio bendraamžio lygio. Integraciją sunkina ir didelis Lietuvos ir Norvegijos švietimo sistemų skirtumas. Emigrantai norėtų, kad norvegų kalbą vaikai išlaikytų, tačiau tam sąlygų nesudaro. Kita vertus, keletas suaugusių informantų vartoja norvegų kalbą darbe Lietuvoje.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. TEORINĖS TYRIMO PRIEIGOS	8
1.1. Grįžtamoji migracija ir situacija Lietuvoje	8
1.2. Kalbų politika.....	10
1.3. Kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys	13
1.4. Daugiakalbystės ugdymas šeimoje	15
1.5. Kalbų mokymosi motyvacija	17
2. GRĮŽUSIŲ EMIGRANTŲ KALBINIŲ NUOSTATŲ IR KALBINIO ELGESIO ANALIZĖ	20
2.1. Metodas, informantai ir klausimynas.....	20
2.2. Gyvenimas emigracijoje	22
2.2.1. Lietuvių kalbos vadyba.....	23
2.2.2. Šeimos kalba emigracijoje	27
2.2.3. Lietuviškos tapatybės svarba	31
2.3. Grįžimas į Lietuvą.....	33
2.3.1. Grįžusių emigrantų vaikų lietuvių kalba.....	34
2.3.2. Lietuvos ir Norvegijos švietimo sistemų skirtumai	37
2.3.3. Norvegų kalba Lietuvoje.....	42
IŠVADOS	45
ŠALTINIAI.....	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	47
SAMMENDRAG.....	50
PRIEDAS NR. 1	51
PRIEDAS NR. 2	55
PRIEDAS NR. 3	58

IVADAS

Darbo aktualumas. Grįžtamosios migracijos tyrimai Lietuvoje dar tik įsibėgėja, nes tik pastaraisiais metais iš užsienio grįžta vis daugiau emigrantų. Emigrantas šiame darbe yra apibūdinamas kaip žmogus, kuris tam tikrą laiko periodą gyveno užsienio valstybėje. 2018 m. viduryje pirmą kartą per pastaruosius dešimtmečius buvo užfiksuotas imigrantų skaičiaus šuolis, kuris pralenkė net emigrantų skaičių (MS¹). Didžiąją dalį imigrantų sudarė iš svetur grįžtantys lietuviai. Norvegija yra antroji (2019 m. duomenimis) pagal Lietuvos gyventojų grįžimo mastą iš emigracijos šalis (MS²). Dažnai emigrantai grįžta su vaikais, kurie praleido dalį savo gyvenimo užsienyje ir ten lankė darželio ar mokyklos institucijas. Tokiu atveju pirmosios kartos emigrantų vaikai, augę kitos šalies daugumos kalbos apsuptyje, yra tapę dvikalbiais, gebančiais vartoti mažumos ir daugumos kalbas. Tačiau, grįžus į Lietuvą, vaikams reikia pereiti iš dvikalbės aplinkos į vienakalbę lietuvišką aplinką ir dažnu atveju silpnesnė lietuvių kalba yra nemenka kliūtis. Toks perėjimas nėra labai paprastas ne tik dėl kalbos, tačiau ir dėl švietimo sistemos skirtumų, ir reikalauja papildomų pastangų tiek iš vaikų ir tėvų, tiek iš mokytojų.

Grįžusių emigrantų šeimų kalbų politika yra ypač svarbi kalbinio elgesio sudedamoji dalis. Juk būtent šeimoje pirmiausia formuojasi mūsų kalbinis elgesys ir kalbinės nuostatos (Schwartz 2010: 172). Kalbinės nuostatos, pasak Larso Anderso Kulbrandstado (2015: 249), yra polinkis palankiai arba nepalankiai vertinti kalbą ar jos aspektus, tačiau toks vertinimas nebūtinai yra pastovus, t. y. jis gali keistis bėgant laikui arba besikeičiant aplinkai. Būtent todėl svarbu sužinoti, kokias nuostatas apie lietuvių kalbą emigrantai turi, kaip su šia kalba buvo elgiamasi Norvegijoje ir kaip dabar – grįžus į Lietuvą. Norvegų kalba, be kita ko, yra taip pat svarbi emigrantų gyvenimo dalis, todėl svarbu išsiaiškinti, ar ji, grįžus į Lietuvą, vis dar užima svarbią dalį jų gyvenime. Kadangi vaikai dažniausiai grįžta dvikalbiai, šeimoje buvo arba yra taikomos kalbinės strategijos siekiant išlaikyti lietuvių kalbą Norvegijoje ir norvegų kalbą Lietuvoje. Tarp emigrantų populiariausia strategija yra „mažumos kalba namie“, kuri reiškia, kad tėvai, siekdami išsaugoti savo gimtąją kalbą, ją vartoja šeimos viduje (De Houwer 2007: 420). Visgi yra ir kitų dvikalbystės ugdymo strategijų, kurias emigrantai gali sąmoningai arba pasąmoningai naudoti.

Ankstesnių tyrimų apžvalga. Norvegija yra viena patraukliausių emigracijos šalių Lietuvos gyventojams, nes pastarąjį dešimtmetį ji vis patenka į TOP 3 valstybes pagal emigravusių lietuvių

---

¹ *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/> [žiūrėta 2021-01-29].

² *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/#emigracija> [žiūrėta 2021-03-21].

skaičių (MS³) ir, nors grįžtamoji migracija yra pasaulinės migracijos dalis, tyrimų atliktų būtent šioje srityje vis dėlto nėra labai daug. Dalis tokių tyrimų apie grįžusius emigrantus fokusuojasi į emigracijos modelius, požiūrius arba grįžimo priežastis. Agnės Puronaitės (2012) atliktame tyrime apie Lietuvos jaunimo emigracijos motyvą ir grįžamosios migracijos nuostatas, buvo išsiaiškinta, kad jaunimas išvyksta iš tėvynės nebūtinai dėl ekonominių paskatų, bet ir siekdamas pakeisti aplinką, atsiskirti nuo tėvų arba gauti platesnį studijų programų pasirinkimą. Kita vertus, grįžimo iš emigracijos priežastimi gali tapti nevykusi integracija, kultūrinė diskriminacija ar neišsipildę lūkesčiai emigracijos šalyje. Visgi pagrindinis veiksnys, lemiantis grįžtamąją migraciją – noras kurti šeimą tėvynėje ir palaikyti artimus ryšius su giminaičiais, gyvenančiais Lietuvoje (Puronaitė 2012). Taigi, emigracijos priežastys gali būti įvairios, tačiau grįžimą lemiantis veiksnys dažnai yra socialiniai kontaktai gimtinėje⁴. Rasos Glinskienės ir Editos Petuškienės (2009) tyrimas rodo, kad pasaulinė ekonominė krizė taip pat atliko ypač svarbų vaidmenį ir buvo kertinis taškas kai kurių emigrantų grįžimo istorijoje, o Inga Rusin (2018), analizuodama santykį tarp Rytų Europos emigrantų finansinės situacijos ir grįžimo į savo kilmės šalį galimybes, pažymi, kad būtent ekonominės krizės metu didžioji iš Norvegijos grįžusių emigrantų dalis tokį sprendimą priėmė dėl itin mažų pajamų. Nors grįžimo priežastys yra individualios, galima išskirti, kad kertinį vaidmenį atlieka Lietuvoje laukianti šeima, t. y. stiprus emocinis ryšys su šeima paskatina emigrantus grįžti iš užsienio.

Kitame moksliniame darbe tiriama grįžusių emigrantų integracija darbo rinkoje (Žvalionytė 2014). Ši disertacija rodo, kad grįžusių lietuvių integracija yra gana sudėtinga – darbdaviai Lietuvoje turi skeptišką požiūrį į užsienyje įgytą darbo patirtį, todėl grįžusieji negali pritaikyti emigracijoje įgytų gebėjimų (Žvalionytė 2014). Būtent apie prisitaikymą ir grįžusių emigrantų integraciją rašoma ir Linos Garbenčiūtės (2012) atliktame magistro darbe. Šio tyrimo informantai – lietuviai, kurie išvyko į užsienį ieškodami geresnių išsilavinimo arba užsienio kalbos mokymosi galimybių. Jie dar kartą patvirtina, kad viena iš pagrindinių grįžimo priežasčių yra šeima, tačiau besikeičianti į gerą pusę Lietuvos visuomenė taip pat buvo didelė paskata. Vis dėlto grįžę lietuviai susiduria su integracijos problemomis Lietuvoje, kurios neretai būna didesnės nei pačioje emigracijoje. Kultūrinis šokas, mentaliteto skirtumai, sudėtingas inovacijų pritaikymas – tai tik keletas integracijos sunkumų, su kuriais susidūrė šio tyrimo informantai (Garbenčiūtė 2012). Taigi lietuvių emigrantai neskuba grįžti dėl vis dar nepalankių sąlygų Lietuvoje ir inovacijų atmetimo. Dar 2007 m. atliktame tyrime

---

³ *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/> [žiūrėta 2021-01-29].

⁴ Dar vienas mokslinis darbas, kuriame tiriamos grįžusių migrantų grįžimo prielaidos ir požiūriai yra atliktas Justinos Ražanauskaitės ir Rūtos Brazienės (2010). Šis tyrimas patvirtina, kad pagrindinis traukos į tėvynę objektas yra socialiniai tinklai ir siekis juos išlaikyti. Nors sutariama, kad užsienyje gyvenimo sąlygos ir savirealizacijos galimybės yra geresnės ir tai dažnai prisideda prie grįžimo atidėjimo, bet Lietuvoje laukianti šeima dažnai būna vienintelė grįžimo iš užsienio priežastis (Ražanauskaitė, Brazienė 2010).

(Martinaitis, Žvalionytė 2007) yra taip pat patvirtinama, kad aukštos kvalifikacijos darbuotojų paklausa Lietuvoje yra nedidelė ir būtent todėl yra sunku įsitvirtinti Lietuvoje⁵. Taigi, galima teigti, kad Lietuvos darbo rinkos atsigavimas ir naujovių pritaikymas bei didesnė aukštą išsilavinimą turinčių darbuotojų paklausa galėtų būti viena iš paskatų emigrantams grįžti į Lietuvą.

Vienas iš dar labiau aktualių šiam darbui tyrimų apie grįžusius emigrantus yra magistro darbas apie iš emigracijos grįžusių mokinių mokymosi patirtį (Lukočiūtė, Mickutė 2009). Tyrimas atskleidžia, kad vienas iš pagrindinių Lietuvos ir užsienio mokyklų skirtumų, kuris sukelia didesnes integracijos problemas, yra mokinio ir mokytojo santykis. Dažnai užsienyje mokytojas yra kaip padėjėjas, draugas, o centras yra mokinys, tačiau Lietuvoje yra labiau priimtinas modelis, kai mokytojas yra hierarchiškai aukštesnė švietimo sistemos figūra. Be kita ko, Lietuvos mokyklose yra labiau priimtinas mokymo, o ne mokymosi modelis, o to padarinys – ne tik struktūruota pamokų medžiaga, tačiau ir mokinio elgesio manierų ribojimas, esama griežtų reikalavimų. Šiame magistro darbe prieita prie išvados, kad grįžusių mokinių integracija Lietuvos švietimo sistemoje yra ypač sunki dėl kultūrinių skirtumų, kalbos barjero, o įgytos edukacinės žinios negali būti lengvai perkeltos į kitą aplinką (pvz.: mokyklą Lietuvoje) dėl per didelio švietimo sistemų skirtumo (Lukočiūtė, Mickutė 2009). Taigi, galima matyti, kad vaikų, besimokiusių užsienyje, integracija į Lietuvos mokyklas gali būti sudėtinga ne tik dėl kalbos barjero, tačiau ir dėl mokymosi sistemos ir suvokimo skirtumų.

Aukščiau aptarti tyrimai apima aktualias grįžtamosios migracijos sritis, tačiau dėmesio kalbai visgi nėra skiriama daug. Lietuvoje kalbiniu aspektu yra dažnai tiriami emigrantai, tačiau grįžusių asmenų kalbinių nuostatų tyrimų rasti sudėtingiau. Įvairiose šalyse gyvenančių emigrantų iš Lietuvos kalbines nuostatas tyrė bent keletas mokslininkų, o jų tyrimai buvo sudėti į bendrą monografiją „Emigrantai: kalba ir tapatybė“ (moksl. red. Ramonienė 2019). Tyrimai apima lietuvių emigrantus Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje, Kanadoje, Argentinoje. Kristina Jakaitė-Bulbukienė ir Eglė Vaisėtaitė (2019) tyrimui pasirinko Didžiąją Britaniją, kurioje lietuvių emigrantų, paskutinių metų duomenimis, yra daugiausia. Informantų atsakymuose išryškėja lietuviškos tapatybės tvirtumas, siekis perduoti savo gimtąją kalbą palikuoniams. Norvegijoje kalbinis lietuvių emigrantų klimatas yra ganėtinai panašus. Eglės Gudavičienės (2019) atliktame Oslo lietuvių tyrime informantai tvirtina, kad lietuvių kalbą jie išlaiko: ją vartoja namų aplinkoje ir su kitais lietuviais draugais. Ingos Hilbig (2019) straipsnis apie Osle gyvenančių lietuvių dvikalbystę taip pat patvirtina, kad emigrantai lietuvių kalbos vartojimą vienatautėse šeimose laiko natūraliu dalyku, todėl lietuvių kalba yra nesunkiai

---

⁵ Tokią mintį taip pat plėtoja ir Johanna Gisladottir (2015) savo magistro darbe teigdama, kad Lietuvos valstybė kol kas dar nėra sukūrusi palankios aplinkos grįžusiems migrantams plėtoti ir įgyvendinti savo žinias.

išlaikoma emigracijos sąlygomis. Žinoma, kiekvienas atvejis yra individualus, štai vienos lietuvių šeimos atvejo analizės metu buvo išsiaiškinta, jog pirmos kartos emigrantų vaikai Norvegijoje lietuvių kalbą vartoja tik pasyviai, t. y. supranta lietuviškai, tačiau kalbos vartosena arba nevyksta, arba yra labai netaisyklinga (Puplauskaitė 2019). Tokių atvejų yra daugiau, tačiau jų rasti tyrėjams yra sudėtinga. Todėl visų tyrimų rezultatai neturėtų būti generalizuojami, o suprantami kaip tam tikros tiriamosios grupės išvados. Taip pat yra parengta viena grįžusių emigrantų vaikų kalbinės integracijos studija, kurioje rezultatai rodo, kad į kiekvieną grįžusio vaiko atvejį reikia žvelgti individualiai, nes jie parsineša skirtingas kalbines ir kultūrinės patirtis, dėl kurių jiems įprastai reikalingas adaptacijos laikotarpis ir papildomos priemonės (Poderienė, Tamulionienė 2020: 116). Visgi tyrimų kalbiniu aspektu apie grįžusius emigrantus ir jų vaikus yra atlikta nedaug, todėl šis darbas yra ypač aktualus.

Darbo objektas yra grįžusių į Lietuvą emigrantų iš Norvegijos ir jų šeimų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys. **Darbo tikslas** yra iširti, kokios nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu išreiškiamos ir koks kalbinis elgesys su lietuvių ir norvegų kalbomis yra deklaruojamas grįžusių iš Norvegijos į Lietuvą emigrantų šeimose. Norint pasiekti tikslą, keliami šie **uždaviniai**:

- 1) atlikti 10 kokybinių pusiau struktūruotų giluminių interviu su grįžusiais emigrantais, kurie Norvegijoje gyveno ne trumpiau nei 3 metus, stengiantis apimti kuo įvairesnės patirties emigrantus (tiek augusius Norvegijoje, tiek emigravusius jau suaugusius);
- 2) išsiaiškinti, kokios nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu ir koks kalbinis elgesys su lietuvių ir norvegų kalbomis vyravo emigrantų šeimose jiems gyvenant Norvegijoje;
- 3) iširti grįžusių vaikų (tiek pačių vaikų, tiek tėvų akimis) integraciją su lietuvių kalba grįžus į Lietuvą, kalbinio elgesio strategijas susidūrus su sunkumais;
- 4) išsiaiškinti, kaip kinta norvegų kalbos padėtis grįžus gyventi į Lietuvą.

Tyrimo medžiaga ir metodas. Tyrimui atlikti buvo surinkta 10 giluminių pusiau struktūruotų interviu. Buvo siekiama apimti kuo įvairesnes emigrantų grupes: emigrantai, kurie grįžo dar patys būdami mokykloje, emigrantai, kurie grįžo su priešmokyklinio amžiaus vaikais, ir emigrantai, kurie grįžo su mokyklinio amžiaus vaikais. Minimali emigracijos trukmė – 3 metai. Bendra interviu įrašų trukmė yra 8 valandos ir 45 minutės. Visi interviu buvo ištranskribuoti rankiniu būdu pačios darbo autorės. Siekiant išanalizuoti giluminius interviu, buvo pasitelktas kokybinio tyrimo metodas.

Darbo struktūra. Šis darbas yra sudarytas iš dviejų dalių: teorinės ir tiriamosios. Teorinėje dalyje yra nagrinėjami darbei aktualūs teoriniai reiškiniai tokie kaip: grįžtamoji migracija, kalbų politika, kalbinės nuostatos, kalbinis elgesys ir motyvacija. Pristatoma emigracijos situacija Lietuvoje, taip pat aptariama daugiakalbystė ir jos ugdymas šeimoje. Tiriamojoje dalyje yra

analizuojami interviu su informantais, aptariamas jų kalbinis elgesys su lietuvių ir norvegų kalbomis ir nuostatos dėl lietuvių kalbos jiems dar gyvenant Norvegijoje, taip pat situacija grįžus, integracija į švietimo sistemą ir elgesys su norvegų kalba Lietuvoje. Darbo pabaigoje yra pridedamas 44 pozicijų analizuotos literatūros sąrašas. Prieduose pateikiamas trumpas informantų aprašymas, klausimynas ir sutikimo informantus įrašyti forma.

1. TEORINĖS TYRIMO PRIEIGOS

1.1. Grįžtamoji migracija ir situacija Lietuvoje

Grįžtamosios migracijos definicija turi ne vieną interpretaciją, todėl atliekant tyrimą yra svarbu apsibrėžti, kuriuo grįžtamosios migracijos apibrėžimu bus remiamasi. Šiame magistro darbe tokie grįžę emigrantai yra suprantami kaip asmenys, grįžtantys į savo pilietybės šalį, pabuvę tarptautiniais migrantais Norvegijoje (daugiau nei 3 metus) ir savo šalyje ketinantys būti bent vienerius metus. Emigracija ir grįžtamoji migracija yra glaudžiai susiję fenomenai. Lietuvoje per pastaruosius 20 metų yra užfiksuotos dvi didžiosios emigracijos bangos 2005 m. ir 2010 m. Didžiausias išvykusiųjų per metus skaičius buvo užfiksuotas būtent per 2010 m. ekonominę krizę ir jis siekė net 83 157. Nuo 2012 m. emigracijos srautai stabilizavosi ir nuo to laiko per metus Lietuvą palieka vidutiniškai apie 40 000 gyventojų. Nuo 2010 m. taip pat pradėjo didėti imigrantų srautai, kurių didžiąją dalį sudarė grįžę iš emigracijos gyventojai, o 2019 m. pirmą kartą buvo užfiksuotas didesnis imigrantų nei emigrantų skaičius (MS⁶). Tokie skaičiai patvirtina šio magistro darbo aktualumą: dabar yra tas metas, kai grįžta piliečiai ir gali būti atliekami grįžtamosios migracijos tyrimai. Lietuvos gyventojus į kitas šalis paskatina emigruoti ekonominės (noras uždirbti daugiau), savirealizacijos (noras atrasti ir išbandyti save) priežastys ir noras pabėgti nuo lietuviškos sistemos (Genys, Strumickienė, Janauskas 2018). Vis dėlto dalis išvykusių emigrantų galiausiai nusprendžia grįžti. Štai 2019 m. duomenimis, Norvegija buvo antra pagal skaičių šalis, iš kurios daugiausiai grįžta emigrantų į Lietuvą (2019 m. grįžo 2048 piliečiai) (MS⁷).

Norvegija yra ir viena iš pagrindinių valstybių, kurią kaip emigracijos šalį renkasi Lietuvos gyventojai. 2019 m. duomenimis, Norvegija buvo trečia pagal lietuvių pasirenkamą emigracijos kryptį valstybę, nusileidžianti tik Didžiajai Britanijai ir Vokietijai (MS⁸). Žvelgiant iš Norvegijos perspektyvos, aktualu paminėti, kad emigrantai iš Lietuvos ten taip pat sudaro vieną didžiausių emigrantų grupių, pirmąją vietą užleisdami tik Lenkijos piliečiams (SSB⁹). Norvegijoje esama bent dvylikos lietuvių bendruomenių ir yra įsteigta Norvegijos lietuvių bendruomenių taryba.

---

⁶ *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/> [žiūrėta 2021-01-29].

⁷ *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/#emigracija> [žiūrėta 2021-03-21].

⁸ *Migracija skaičiais (MS)*, prieiga internetu <https://123.emn.lt/> [žiūrėta 2021-01-29].

⁹ *Norvegijos centrinis statistikos biuras (SSB)*, prieiga internetu <https://www.ssb.no/innvanding-og-innvandrere/faktaside/innvanding> [žiūrėta 2021-01-20].

Bendruomenių tikslas yra organizuoti lietuvių susitikimus, diskusijas ir šviesti lietuvių vaikus (Norvegija.org¹⁰). Tokios bendruomenės dažniausiai kuriasi didžiuosiuose miestuose ir jos ne tik suburia bendraminčius lietuvius, tačiau jų pagalba emigrantų vaikams yra perduodama lietuviškoji kultūra.

Grįžusių emigrantų vaikai, taip pat kaip ir užsienio piliečiai, turi teisę į papildomą mokymą Lietuvoje. Lietuvos švietimo, mokslo ir sporto ministerija yra išleidusi dokumentą „Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių, atvykusių ar grįžusių gyventi į Lietuvą, vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose“ (atnaujinta 2016 m.), kuriame nurodyta, kad grįžę iš užsienio vaikai gali būti priimami mokytis toliau Lietuvoje pagal bendrojo ugdymo programą, tačiau kiekvienas atvejis yra vertinamas individualiai. Tai reiškia, kad mokykla yra atsakinga išsiaiškinti, kokį ugdymą vaikas yra įgijęs užsienio šalyje, ir pagal jo poreikius pritaikyti priemones, kurios likviduotų vaiko atsilikimą pagal ugdymo programą. Vaikams, turintiems žymių sunkumų su lietuvių kalba arba išvis jos nemokantiems, yra suteikiamos galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba mobiliojoje grupėje. Tokiose klasėse ar grupėse yra skiriama 20–25 valandos per savaitę mokytis lietuvių kalbai. Perėjus į antrą lietuvių kalbos mokymo pusmetį, į šią iš emigracijos grįžusių vaikų ugdymo programą yra įtraukiama istorija ir geografija. Tam, kad būtų lavinama ir šnekamoji lietuvių kalba, yra rekomenduojama vaikus įtraukti į papildomo ugdymo veiklas kartu su kitais, pagal bendrojo lavinimo programą mokykloje besimokančiais vaikais. Vilniuje taip pat veikia mokykla „Vilniaus lietuvių namai“, kuri teikia specialų ugdymą iš užsienio grįžusiems vaikams, kurie nekalba arba mažai kalba lietuviškai. Ši mokykla suteikia išsilavinimą pagal bendrojo lavinimo programą (SMM¹¹).

Norvegijoje, kita vertus, yra imamas daugiau papildomų priemonių užsieniečių vaikų integracijai. Norvegų kalbos nemokantiems vaikams yra taip pat skiriamas atskiras norvegų kalbos mokymas. Jis tęsiasi tol, kol vaikas pasiekia būtinas šios kalbos vartojimo žinias ir gali kartu su bendraamžiais norvegiškai kalbančiais vaikais lankyti bendrojo lavinimo mokyklą. Jeigu būtinas lygis nėra pasiekiamas – vaikas gali toliau mokytis specialioje mokykloje su užsieniečiais ir ją pabaigti. Esant poreikiui, galimas ir dvikalbis mokytojas, su kuriuo vaikas gali lankyti bendrojo lavinimo mokyklą su norvegiškai kalbančiais bendraamžiais. Tokiu atveju dvikalbis mokytojas išverčia vaikui nesuprantamus žodžius ar mokymo medžiagą į jo gimtąją kalbą, kai tam yra poreikis.

---

¹⁰ *Norvegija.org*, prieiga internetu <http://norvegija.org/lietuviu-bendruomens>, žiūrėta [2021-01-20].

¹¹ *Švietimo, mokslo ir sporto ministerija*, prieiga internetu

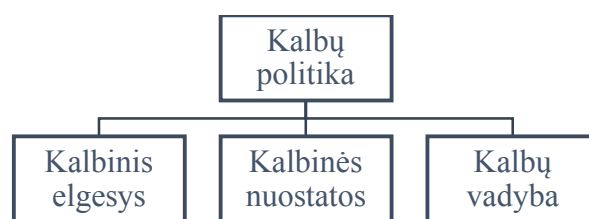
https://www.smm.lt/web/lt/LR_pilieciu_uzsienieciu_gyvenanciu_lietuviye_vaiku_ugdymas_bendrojo_lavinimo_mokyklose [žiūrėta 2021-01-20].

Tam, kad iš svetur atvykę vaikai nepamirštų ir savo namų kalbos, yra siūlomos gimtakalbio mokytojo paslaugos (jeigu tos kalbos mokytojas yra toje savivaldybėje), kuris su vaiku individualiai dirba vieną ar kelis kartus per savaitę jo gimtąja kalba (Udir¹²).

Visgi siekiant geriau pažinti grįžusių emigrantų kalbinį pasaulį, svarbu aptarti ir kalbų politikos reiškinį. Nors dažnas apie tai sąmoningai negalvoja, tačiau kalbų politika yra neatsiejama žmonių kasdienybės dalis, ir ji ypač yra aktuali emigrantams, kurie vienu ar kitu gyvenimo periodu susiduria su keliomis kalbomis. Plačiau apie tai bus rašoma kitame skyriuje.

1.2. Kalbų politika

Terminas kalbų politika (angl. *language policy*) buvo pradėtas vartoti po Antrojo pasaulinio karo. Tuo metu įvairių sričių atstovai norėjo atkurti tai, kas buvo sužlugdyta per karą. Tarp jų ir kalbininkai siekė iš naujo pažvelgti į kalbą naujai susikūrusiose valstybėse. Toks siekis paskatino mokslininkus sukurti šiam reiškiniui pavadinimą – kalbų politika. Kalbų politika buvo apibrėžiama kaip kalbos vartojimo taisyklių rinkinys vienoje tautinėje valstybėje (Spolsky 2012: 3). Visų pirma, kalbai buvo priskiriama funkcija (pavyzdžiui, kad oficiali valstybės kalba turi būti vartojama valstybinėse ir švietimo institucijose), o tuomet kalba buvo modifikuojama, kad galėtų tinkamai atlikti savo funkciją. Kalbos buvo standartizuojamos ir kuriami nauji terminai (Spolsky 2012: 4). Bernardas Spolskis (2012: 5) apibūdina terminą „kalbų politika“ skirstydamas jį į tris tarpusavyje susijusias, tačiau nepriklausomas sudedamąsias dalis:

Schema Nr. 1 Spolskio kalbų politikos samprata

Schemoje Nr.1 pavaizduota Spolskio kalbų politikos prieiga. Kiekviena šios schemos sudedamoji dalis gali būti paaiškinama plačiau:

¹² *Utdanningsdirektoratet* (Udir), prieiga internetu <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/minoritetspraklige/regleverksom-gjelder-spesielt-for-minoritetspraklige/skole/6-16-ar/> [žiūrėta 2021-01-25].

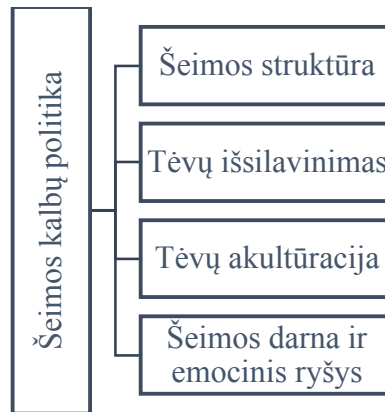
- 1) **kalbinis elgesys** – tai realus kalbinis tam tikros grupės narių kalbos vartojimas. Tai dar kitaip sociolingvistų vadinama *kalbos ekologija* – kokios kalbos atmainos atlieka tam tikras funkcijas, kokios kalbos atmainos yra vartojamos su tam tikrais pašnekovais ir t. t.;
- 2) **kalbinės nuostatos** – tai tam tikros nuostatos apie kalbą, kalbos atmainas ir variantus, kurias turi tos kalbinės bendruomenės nariai. Nuostatos atspindi tam tikrą kalbėtojų ideologiją;
- 3) **kalbų vadyba** – tam tikros kalbinės bendruomenės narių (neretai turinčių hierarchiškai aukštesnę padėtį visuomenėje) pastangos modifikuoti kalbinį elgesį, verčiant arba siūlant kitiems kalbinės bendruomenės nariams vartoti tik tam tikrą kalbos atmainą arba variantą. (Spolsky 2012: 5)

Tokia kalbos politika vis dar įsitvirtinusi daugelyje valstybių. Kalba yra analizuojama, tuomet priimamas sprendimas paskirti kalbą oficialiąja, o tam, kad toks sprendimas būtų įvykdytas, imamasi įvairiausių priemonių kalbą keisti, standartizuoti, modernizuoti ir pritaikyti naujausiems laikams. Tačiau 1990 m. tokia kalbų politikos prieiga buvo suabejota. Visuomenė pradėjo suvokti, kad tautinėse valstybėse esama ir mažumų kalbų, kartu su kitomis tos pačios kalbos atmainomis (Spolsky 2012: 6). Būtent todėl Spolskis (2012: 15) teigia, kad kalbų politika yra dinaminis mokslas, kuris turi būti pasiruošęs keistis ir peržiūrėti senąsias mokslines prieigas naujųjų laikų akademiniam pasaulyje.

Pjeras Burdjė (1991: 45) taip pat apibrėžia oficialią valstybės kalbą kaip kalbą, kuri yra primetama vartoti tos šalies gyventojams kaip vienintelę legitimą ir tinkamą vartoti, ypač viešojoje erdvėje ir mokykloje. Taip ši oficiali kalba tampa teorine norma, pagal kurią yra matuojamos kitos šioje kalboje esančios atmainos. Kad šitoks modelis galėtų veikti, kalbinė rinka turi būti vieninga: t. y. visi šios rinkos gyventojai turi žinoti, kaip skamba standartinė kalba ir mokėti ją vartoti, o dialektai turi įgyti žemesnę vertę (Bourdieu 1991: 45). Ypač socialistinio bloko šalyse prasidėjo ne tik standartinės atmainos parinkimas, bet ir jos kontroliavimas, nuolatinė priežiūra. Tokia kalbos kontroliavimo prieiga Lietuvoje kartais formuoja visuotinę nuomonę, kad daugelis lietuvių vis dar nemoka bendrinės lietuvių kalbos (Keršytė 2016: 51–52). Būtent tokia valstybinio lygio kalbų politika dažnai matoma ir Lietuvoje.

Vis dėlto kalbų politiką galima matyti ne tik valstybiniu lygmeniu, bet ir kitose gyvenimo srityse: darbe, mokykloje, tarp draugų ar šeimoje. Šio magistro darbo tiriamieji yra grįžę iš emigracijos gyventojai su šeimomis, todėl svarbu atskirai aptarti ir šeimos kalbų politiką. Grįžtamosios migracijos sąlygomis šeimos kalbų politika gali nuolat kisti – vaikai mokosi vieną kalbą namie, o kitą kalbą mokykloje, tačiau grįžus atgal į tėvynę namų kalba yra pernešama iš namų aplinkos į mokyklą. Šeima taip pat yra atskiras vienetas, turintis savo taisykles ir gyvenimo būdą,

todėl kiekvienoje šeimoje esama ir savos kalbų politikos. Būtent šeimoje pirmiausia formuojasi mūsų kalbinis elgesys (Schwartz 2010: 172). Šeimos kalbų politikos formavimuisi yra svarbūs bent keli aspektai:

Schema Nr. 2 **Milos Schwartz šeimos kalbų politikos samprata**

Remiantis schema Nr. 2, galima išskirti keturias esmines šeimos kalbų politikos sudedamąsias dalis:

- 1) **šeimos struktūra** – svarbų vaidmenį K1¹³ perdavimui jaunesniajam vaikui gali atlikti vyresnieji vaikai (jei tokių yra). Taip gali būti perduodama ne tik K1, bet ir K2 – vyresnysis vaikas į namus parneša daugumos kalbą ir ją vartoja tiek kalbėdamas su tėvais, tiek su jaunesniais šeimos nariais;
- 2) **tėvų išsilavinimas** – šiuo aspektu įvairių tyrimų duomenys yra gana kontraversiški: kai kuriose šeimose aukštesnis tėvų išsilavinimas reiškia stipresnę tautinę identitetą ir K1 išlaikymą, tačiau randama ir atvirkštinių pavyzdžių;
- 3) **tėvų akulturacija** – tai ypač svarbus šeimos kalbų politikos aspektas, nes yra manoma, kad, kuo jaunesni žmonės emigruoja, tuo jie lengviau priima kitos šalies kultūrą ir kalbą. Žmonės emigravę vyresniame amžiuje yra labiau linkę išlaikyti ir vartoti K1. Taip pat verta paminėti, kad gyvenimo emigracijos šalyje trukmė koreliuoja su K1 išlaikymu arba išnykimu. Kuo ilgesnis gyvenimo periodas emigracijos šalyje, tuo lengviau yra perimama K2 kalba;
- 4) **šeimos darna ir emocinis ryšys** – tėvai dažnai žiūri į namų kalbą kaip į jų kultūros įsisavinimą, todėl sąmoningai vartoja savo namų kalbą su vaikais nuo ankstyvos vaikystės, ir tai jiems yra tarsi kultūrinis pasididžiavimas, kuris tuo pačiu prisideda ir prie šeimos darnos. Emocinis santykis su tėvų gimtąja šalimi daro taip pat didžiulę įtaką, pavyzdžiui, šeima, kuri

¹³ K1 – pirmoji/gimtoji kalba, K2 – antroji ir kitos kalbos.

buvo priversta palikti savo šalį dėl tam tikrų negatyvių priežasčių, lengviau perims K2 ir emigracijos šalies kultūrą dėl prasto emocinio ryšio su „namų valstybe“.

(Schwartz 2010: 173–176)

Taigi, kalbų politika, kuri susideda iš kalbinio elgesio, nuostatų ir kalbų vadybos yra neatskiriama ne tik valstybės, bet ir kiekvienos šeimos kalbinė dalis. Visos aukščiau išvardytos šeimos kalbų politikos sudedamosios dalys yra svarbios formuojantis vaikų kalbiniam elgesiui. Vis dėlto (ne)kalbėti viena ar kita kalba kartais nenori ir suaugę žmonės, o to priežastis gali būti teigiamos arba neigiamos nuostatos apie tam tikrą kalbą arba jos atmainą, kurios turi didelę įtaką žmogaus kalbiniam elgesiui. Plačiau apie tai bus rašoma kitame skyriuje.

1.3. Kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys

Kalbinis elgesys, realusis kalbos vartojimas, yra stipriai veikiamas turimų kalbinių nuostatų. Žodis „nuostata“ turi bent keletą reikšmių akademiniam pasaulyje. Nuostata – tai vidinis žmogaus polinkis, kuris išryškėja žmogui vertinant išorinį pasaulį. Vertinti galima tiek konkrečius, tiek abstrakčius dalykus, o pats vertinimas gali būti ir sąmoningas, ir nesąmoningas (Kulbrandstad 2015: 248). Žmogaus vertinimui didelę įtaką turi jo patirtis su vertinimo objektu, kuri palieka tam tikrą „įspaudą“ (angl. *residue*) sąmonėje ir vėliau, dar kartą susidūrus su šiuo objektu, šis „įspaudas“ lemia vertinimą. Tačiau ne tik asmeninė patirtis, bet ir socialinė aplinka gali būti lemiamas veiksnys formuojantis nuostatoms, todėl, galima teigti, kad nuostatos nėra įgimtos, bet įgytos (Garrett 2010: 22). Kita vertus, ne visada galima žmogaus vertinimą priimti už gryną. Vertinimas nebūtinai atspindi tikrąją žmogaus nuomonę. Kartais nuostatos yra pritaikomos pagal aplinką: t. y. manoma, kad vienoje ar kitoje socialinėje aplinkoje yra geriau išreikšti vienokią ar kitokią nuomonę, nes ji bus labiau priimtina (Kulbrandstad 2015: 249). Būtent todėl ir sociolingvistikoje yra žinoma, kad deklaruojamosios nuostatos nebūtinai atspindi tikrąją to žmogaus nuomonę (De Houwer 2017: 20).

Šiame magistro darbe bus analizuojamos kalbinės nuostatos, kurias svarbu atskirti nuo kitų nuostatų. Kalbinės nuostatos – tai polinkis į tam tikrą palankų arba nepalankų kalbos vertinimą (Baker 1992, Garrett 2010 cit. iš Kulbrandstad 2015: 249). Nors anksčiau ir buvo manoma, kad nuostatos yra pastovus dalykas, naujausi tyrimai rodo, kad nuostatos visgi yra trapios ir neturėtų būti suprantamos kaip nesikeičianti realija (Kulbrandsad 2015: 249). Nuostatos apie kalbą gali būti skirstomos į atvirąsias (angl. *explicit*) ir paslėptąsias (angl. *implicit*). Atvirosios nuostatos, kitaip tariant, yra tos, kurias mes išreiškiame apie jas paklausti. Tačiau tai, kas dažniausiai domina tyrėjus, yra būtent paslėptosios nuostatos. Jas yra sunkiau tirti ir jos nėra tiesiogiai išreiškiamos (Pharao,

Kristiansen 2019: 1). Kiekvienas žmogus turi vienokias ar kitokias kalbines nuostatas galbūt apie tai net nepagalvodamas.

Aprašant kalbines nuostatas, būtina atsižvelgti į kalbos ar jos atmainos prestižą (angl. *prestige*), kuris vienaip ar kitaip gali nulemti susidariusią nuostatą. Štai Miriam Meyerhoff (2006: 37) teigia, kad prestižas yra sudėtingas fenomenas. Jis gali būti sąmoningas ir ne visada susijęs su hierarchiškai aukštesne socialine klase ar daugiau galios turinčiais kalbėtojais. Tam, kad būtų galima atskirti, kuris prestižas yra sąmoningas, o kuris ne, buvo sukurti du tai apibūdinantys terminai:

- 1) **atvirasis prestižas** (angl. *overt prestige*) yra siejamas su kalba / kalbos atmaina / kalbos variantu, apie kurį kalbėtojai puikiai žino ir kuris yra įprastai siejamas su aukštesnės klasės kalbėtojų kalba;
- 2) **paslėptasis prestižas** (angl. *covert prestige*) – įprastai pasireiškia tada, kai teigiamos kalbėtojų nuostatos arba vertinimas apie kalbą / kalbos atmainą / kalbos variantą yra paslėptas. (Meyerhoff 2006: 37–38)

Dažnai neatitikimas tarp to, kaip kalbėtojas sako, kad elgiasi, ir kaip iš tikrųjų elgiasi, yra paslėpto prestižo pavyzdys (Meyerhoff 2006: 38). Būtent todėl, atliekant tyrimus, yra svarbu atsižvelgti ir į kalbėtojo emocijas, kurios kartais gali atskleisti tikrąjį kalbinį elgesį. Tokiu atveju tyrėjas gali pamatyti ir paslėptąsias nuostatas arba prestižą.

Aptarus kalbines nuostatas, yra svarbu paminėti ir kalbinius tyrimus. Kalbinių nuostatų tyrimai gali būti grupuojami į tris dalis: turinio analizė (angl. *content analysis*), tiesioginis (angl. *direct*) ir netiesioginis (angl. *indirect*) tyrimas (Garrett 2010: 37; Kulbrandstad 2015: 251). Visi šie tyrimo metodai turi savų pranašumų ir trūkumų. Turinio analizė neretai yra neatsiejama kalbinių nuostatų tyrimo dalis. Tai – politiniai dokumentai (pvz.: įsakymai, teisės aktai, taisyklės ir t. t.), medijų turinys (pvz.: debatai, laikraščių straipsniai, radijo ir televizijos programos ir t. t.) ir internetinis turinys (pvz.: komentarai ir įrašai socialinėse medijose). Tiesioginis tyrimas gali būti apibrėžiamas kaip tiesioginių klausimų uždavimas informantams apie jų nuomonę, pasirinkimus ar požiūrį į atitinkamus kalbos reiškinius. Šitoks tyrimo metodas pasikliauja informantų atvirosiomis nuostatomis (Garrett 2010: 37–39). Netiesioginių kalbinių nuostatų tyrimo metu yra naudojamos subtilios, kartais net apgaulingos technikos. Vienas iš tokių tyrimo būdų galėtų būti įrašų naudojimas. Informantui daug kartų yra paleidžiamas įrašas, kuriame tas pats žmogus skaito tą patį tekstą. Įrašai tarpusavyje gali skirtis tik vienu aspektu, kuris nėra atskleidžiamas informantui. Informantai nežino, kad kalbėtojas yra tas pats asmuo, dažniausiai jie yra informuojami, kad girdės keletą skirtingų žmonių įrašų, o vėliau jie yra paprašomi vertinti tam tikrus dalykus apie kalbėtoją. Šitoks tyrimo metodas gali atskleisti paslėptąsias nuostatas (Garrett 2010: 41).

Antrasis, netiesioginis, kalbinių nuostatų tyrimo metodas gali atskleisti tikrąją žmonių nuomonę, tačiau tai nereiškia, jog tiesioginis tyrimo būdas atskleidžia tik tą kalbinį elgesį, kurį tuo metu nori girdėti tyrėjas. Netiesioginis tyrimo metodas taip pat turi savų trūkumų, kurie gali trukdyti atskleisti tikrąsias nuostatas (Pharao, Kristiansen 2019: 1). Vienas iš būdų atskleisti tikrąją nuomonę atliekant tiesioginį nuostatų tyrimą, yra informuoti informantą, kad tyrimas bus atliekamas anonimiškai (Garrett 2010: 45). Vis dėlto pasirenkant bet kurį tyrimo metodą svarbu suprasti, kad kiekvienas žmogus yra individualus ir atsakymai gali būti paveikti individualių asmenybės skirtumų.

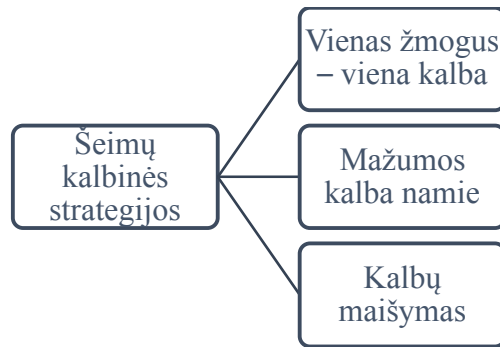
Šiam magistro darbo tyrimui bus aktualus aukščiau minėtas Kulbrandstad (2015: 249) kalbinių nuostatų apibrėžimas, kuriame teigiama, kad kalbinės nuostatos yra polinkis į teigiamą arba neigiamą kalbos vertinimą. Tyrimas atliekamas remiantis tiesioginiu tyrimo metodu. Tai reiškia, kad yra užduodami tiesioginiai klausimai informantams apie jų nuomonę ir nuostatas. Nors šis tyrimo metodas turi savų trūkumų, vis dėlto svarbu paminėti, kad tyrimo dalyviai yra informuoti apie tyrimo anonimiškumą ir kad atliekant tiesioginį tyrimą yra stebimos ir informanto reakcijos, emocijos jam atsakinėjant į klausimus, kurios kartais gali atskleisti tiek sąmoningas, tiek pasąmoningas nuostatas.

Vis dėlto grįžusių emigrantų šeimose ne tik formuojasi kalbinės nuostatos, kurios vėliau atsispindi kalbiniame elgesyje, tačiau atsiranda ir kalbų kontaktų. Gyvenant užsienyje, daugumos kalbos apsuptyje, emigrantai susiduria su mažiausiai dviem kalbomis, o jų vaikai dažnu atveju tampa dvikalbiais. Būtent todėl šiame darbe yra taip pat aktualu aptarti ir daugiakalbystę šeimose. Plačiau apie ją bus rašoma kitame skyriuje.

1.4. Daugiakalbystės ugdymas šeimoje

Kalba, kuri yra labiau dominuojanti ir paplitusi šalyje, kurioje gyvena šeima, vadinama daugumos kalba, o mažiau vartojama kalba, dažniausiai vieno arba abiejų tėvų, vadinama mažumos kalba (Barron-Hauwaert 2011: 38). Šiuo apibrėžimu bus remiamasi toliau skyriuje. Daugumos kalbos apsuptyje gyvenančios šeimos, tarpusavyje vartojančios mažumos kalbą, neretai susiduria su savo gimtosios kalbos išsaugojimo problema. Vaikai nenoriai mokosi tėvų kalbos arba daugumos kalbos įvestis yra stipresnė. Mišrioje šeimoje šis klausimas taip pat aktualus – tėvai turi nuspręsti, kurią kalbą vartos bendraudami su vaiku. Galima išskirti bent keletą šeimos kalbinio elgesio tipų, kurių esama daugiakalbėse arba emigracijos sąlygomis gyvenančiose šeimose:

Schema Nr. 3 **Pagrindinės šeimų kalbinės strategijos**

Štai schemoje Nr. 3 yra pavaizduotos trys pagrindinės daugiakalbystės ugdymo strategijos šeimoje:

- 1) **vienas žmogus – viena kalba** (angl. *one person – one language*) – šiuo atveju vaikas kalba skirtingomis kalbomis su savo tėvais, kurie yra kilę iš skirtingų šalių ir kalba savo gimtosiomis kalbomis. Toks principas yra populiarus mišriose šeimose. Dažniausiai mišriose šeimose „vienas žmogus – viena kalba“ yra parenkamas ne iš būtinybės, bet iš noro išsaugoti vieno arba abiejų tėvų kalbą. Šios dvikalbystės ugdymo strategijos rezultatai taip pat ne visada džiugina tėvus, o kartais susilaukia ir kritikų žvilgsnių (Döpke 1992: 1). Vaikas gauna mažumos kalbos įvestį tik iš vieno tėvo, o kalbos vartojimo galimybės yra ribotos. Žinoma, šios kalbos išsaugojimo galimybės didėja, jeigu kartu gyvena seneliai, kurie taip pat vartoja mažumos kalbą arba dažnai yra keliaujama į mažumos kalbos šalį (Döpke 1992: 2);
- 2) **mažumos kalba namie** (angl. *minority language at home*) – šis kalbų ugdymo principas yra labiausiai paplitęs tarp emigrantų. Tai reiškia, kad mažumos kalba yra vartojama namie su tėvais, seneliais, o daugumos kalba yra vartojama mokykloje, parduotuvėje ir kitoje viešojoje erdvėje. Nors šis principas atrodo natūralus ir galimai sėkmingas siekiant išsaugoti mažumos kalbą, tačiau jeigu bent vienas iš tėvų moka daugumos kalbą, mažumos kalba gali atsidurti pavojuje (De Houwer 2007: 420);
- 3) **kalbų maišymas** (angl. *mixed language*) – šis principas nesąmoningai yra taikomas beveik visose šeimose. Net ir tie, kurie uoliai taiko anksčiau išvardytas strategijas, kartais maišo kalbas tarpusavyje arba nevalingai įterpia vieną kitą žodį iš daugumos kalbos. Nors ši kalbų ugdymo strategija oficialiai nėra pripažinta, tačiau galima rasti pavyzdžių, kai kalbų maišymas taip pat prisideda prie dvikalbystės ugdymo (Barron-Hauwaert 2011: 39, 188).

Susiduriant su keliomis kalbomis šeimoje, dažnu atveju natūraliai pasirenkama viena iš anksčiau išvardytų strategijų. Visos strategijos yra tinkamos dvikalbystei ugdyti, tačiau svarbu

atsižvelgti ir į tai, ar griežtai jų laikomasi. Visgi didžiausią įtaką puoselėjant dvikalbystę daro tėvai, nepaisant to, kurią iš strategijų jie naudos (De Houwer 1999: 1). Tėvai sąmoningai arba nesąmoningai nusprendžia, ar jų vaikas užaugs kalbėdamas daugiau nei viena kalba. Annick De Houwer (1999: 3) teigimu, bendraujant tik viena kalba su vaiku, jis niekada netaps dvikalbiu, tačiau jei tik į šią komunikaciją įsipina antroji kalba – atsiranda galimybių vaikui užaugti aktyviu arba pasyviu dvikalbiu¹⁴. Tėvų noras ir kalbos įvestis yra vieni svarbiausių aspektų auginant daugiakalbį vaiką. Taip pat svarbu paminėti, kad tėvų nuostatos ir įsitikinimai gali veikti vaiko kalbinį elgesį. Tėvų požiūris į tai, kaip vaikai įsisavina kalbą, koks yra jų, kaip tėvų vaidmuo, taip pat požiūris į tam tikras kalbas arba bendrai į daugiakalbystę gali atsispindėti vaiko kalboje (De Houwer 1999: 8). Taigi vaikų kalbinė aplinka dažnu atveju yra suformuota juos supančių žmonių.

Vis dėlto norint įsisavinti kalbą gali neužtekti vien tik įvesties iš tėvų. Vaikai patys vėliau gyvenime pradeda formuoti savo nuostatas, kurios lemia jų kalbinį elgesį ir norą mokytis vienos ar kitos kalbos. Būtent dėl to, kalbant apie daugiakalbystę emigrantų šeimose, svarbu atsižvelgti ir į mokymosi motyvaciją, kuri taip pat kartais gali būti lemiantis veiksnys įsisavinant kalbą. Plačiau apie motyvaciją yra rašoma kitame skyriuje.

1.5. Kalbų mokymosi motyvacija

Motyvacijos svarba mokantis kalbos yra neiginčijama. Nors motyvacijos teorijos buvo sukurtos užsienio kalbos mokymuisi, šio magistro darbo informantams motyvacija yra aktuali lavinant namų kalbą. Motyvacija paprastai yra suvokiama kaip noras pradėti K2 mokymąsi ir pastangos tą kalbą išlaikyti (Ortega 2009: 168). Kanados mokslininkai Robertas Gardneris ir Volesas Lambertas (1972 cit. iš Ortega 2009: 168) buvo vieni pirmųjų pasiūlę socioedukacinį antrosios kalbos mokymosi modelį. Pagal šį modelį motyvacija yra apibrėžiama atsižvelgiant į tris aspektus:

Schema Nr. 4 Gardnerio ir Lamberto motyvacijos modelis

¹⁴ Pasyvioji dvikalbystė (angl. *passive bilingualism*) – kai vaikas supranta abi kalbas, tačiau viena iš jų nekalba (De Houwer 1999: 3).

Schemoje Nr. 4 pavaizduotas motyvacijos modelis. Kiekviena iš sudedamųjų dalių gali būti paaiškinta taip:

- 1) **motyvacijos intensyvumas** – kiek pastangų (angl. *effort*) mokinys skiria kalbai mokytis;
- 2) **nuostatos K2 atžvilgiu** – ar mokinys jaučia malonumą (angl. *enjoyment*) mokydamasis kalbos;
- 3) **noras mokytis** – kiek mokinys pats nori įdėti pastangų (angl. *investment*) į kalbą, kurią nori išmokti.

(Ortega 2009: 169–170)

Motyvacijai apibrėžti pagal šį modelį yra naudojama Likerto skalė (angl. *Likert scale*)¹⁵, o kiekvienam iš aspektų skiriama po 10 teiginių. Stipriai motyvuoti mokiniai surenka aukštus balus visose trijose kategorijose (Ortega 2009: 170). Taigi pagal tokį principą yra bandoma įvertinti mokinio motyvaciją.

Galima išskirti bent keletą svarbių dalykų, iš kurių kyla motyvacija: integracija (angl. *integrativeness*), orientacija (angl. *orientation*) ir nuostatos (angl. *attitudes*) (Ortega 2009: 170–171). Integracija yra apibrėžiama kaip nuoširdus susidomėjimas K2 mokymusi, siekiant priartėti prie K2 kalbinės bendruomenės. Integracija apima tris aspektus: palankios nuostatos K2 kalbėtojų atžvilgiu, bendras susidomėjimas užsienio kalbomis bei žemas etnocentrizmo lygmuo ir noras bendrauti su K2 bendruomenės nariais. Gardnerio (2001 cit. iš Ortega 2009: 171) teigimu, būtent integracinė motyvacija yra pati aukščiausia motyvacijos forma, kuri padeda pasiekti net gimtakalbio K2 lygį. Orientacija – tai priešasčių, dėl kurių mokomasi K2, visuma. Dažniausiai pasitaikančios K2 mokymosi priežastys:

- 1) **praktinės arba pragmatinės priežastys** (pvz.: siekis gauti geresnį darbą ar aukštesnį išsilavinimą);
- 2) **pažinimas ir žinios** (pvz.: siekis daugiau sužinoti apie kitą kultūrą ar kitakalbio tapatybę);
- 3) **draugystė su K2 bendruomenės nariais**;
- 4) **integracinės priežastys** (pvz.: siekis supanašėti ar save identifikuoti su K2 bendruomene).

(Ortega 2009: 173)

Tai keturios pagrindinės priežastys, kurių bent vieną galima rasti kiekvieno mokinio mokymosi situacijoje. Nuostatos K2 atžvilgiu taip pat yra viena iš trijų motyvacijos sudedamųjų dalių, ne mažiau svarbi nei integracija ir orientacija. Teigiamas požiūris į mokymąsi, K2 kalbėtojus

---

¹⁵ Likerto skalė – kai prie kiekvieno teiginio respondentas turi pasirinkti atsakymą nuo 1 iki 7, kur 1 atitinkamai reiškia visiškai nesutinku, o 7 – visiškai sutinku (Ortega 2009: 170).

ir kultūrą bei tinkamas mokytojų elgesys ir pamokų struktūra gali gerokai padidinti motyvaciją mokytis (Ortega 2009: 190). Vis dėlto Zoltanas Dörnyei (2007: 728) primena, kad motyvacija yra kintantis konstruktas, todėl, norint pasiekti gerų rezultatų, svarbu ją išlaikyti ilgalaikėje perspektyvoje. Juk motyvacijos ir sėkmingo K2 išmokimo santykis yra abipusis: motyvacija padeda sėkmingai mokytis K2, o sėkmė K2 mokymosi procese didina motyvaciją (Ortega 2009: 189). Todėl mokantis bet kurios užsienio kalbos, visų pirma reikėtų išgryninti šio mokymosi tikslą tam, kad lengviau būtų įgaunama motyvacija.

Vis dėlto būtina pažymėti, kad teorijose apie mokymosi motyvaciją nėra vieno teisingo atsakymo. Štai Bonny Norton (2010: 353) pažymi, kad jos atliktame tyrime apie moteris emigrantes Kanadoje, rezultatai ne visai sutampa su tuo metu buvusioms teorinėmis priegomis. Šiame tyrime atrasta, kad aukšta motyvacija nebūtinai reiškė aukštą kalbos išmokimo lygį. Būtent ji vėliau pasiūlė vieną labiausiai paplitusių motyvacijos ir tapatybės modelių akademiniam pasaulyje. Norton (2010: 353) teigia, kad motyvacija ir tapatybė tėra socialiniai konstruktai, kurie kinta laike ir erdvėje. Ji pasiūlė motyvacijos sampratą keisti įsitraukimo (angl. *investment*) sąvoka, kuri yra suprantama atsižvelgiant į mokinio tapatybę, norą ir kintantį socialinį pasaulį. Jeigu mokiniai įsitraukia į atitinkamos kalbos mokymąsi, jie tai daro suprasdami, kad įgys daugiau simbolinių ir materialinių žinių, kurios padidins jų kultūrinio kapitalo vertę. Įsitraukimas yra kompleksiškas, prieštaringas ir takus, nes jis priklauso nuo galios santykių tam tikroje socialinėje aplinkoje. Būtent tuo jis skiriasi nuo motyvacijos (Norton 2010: 353). Taigi motyvacijos samprata yra labai plati, kintanti laike – tai tik įrodo, kad ji yra neatsiejama antrosios kalbos mokymosi dalis ir ypač aktuali šio darbo tiriamiesiems – grįžtantiems emigrantams su šeimomis, kurių vaikai siekia kuo greičiau įgyti bendraamžių lietuvių kalbos lygį.

Kitame skyriuje yra aprašomas metodas bei grįžusių emigrantų duomenys iš interviu įrašų. Gauti duomenys yra analizuojami remiantis aprašyta teorija.

2. GRĮŽUSIŲ EMIGRANTŲ KALBINIŲ NUOSTATŲ IR KALBINIO ELGESIO ANALIZĖ

2.1. Metodas, informantai ir klausimynas

Šis darbas yra atliktas remiantis kokybiniu tyrimo metodu: paimta 10 pusiau struktūruotų giluminių interviu. Toks tyrimo metodas yra plačiai naudojamas siekiant išsiaiškinti sąmoningas nuostatas (pvz.: buvo naudojamas Lukočiūtės, Mickutės 2009, Garbenčiūtės 2012 tyrimuose ir moksl. red. Ramonienės 2019 monografijoje). Kokybinis tyrimo metodas yra dažnai naudojamas tyrimuose, kuriuose medžiaga yra renkama pasitelkiant interviu su žmonėmis. Šių tyrimų esmė yra dekonstruoti, interpretuoti ir suprasti žmonių patirtis, būtent todėl jis yra taikomas tokiuose tyrimuose, kuriuose yra svarbu ne statistika, bet žmogiškosios patirtys ir socialinis gyvenimas (Brinkmann, Tanggaard 2010: 17; Extra, Yagmur 2004: 11). Todėl toks metodas yra pasirinktas atlikti ir šio darbo analizei.

Šiame magistro darbe dalyvavo 10 informantų. Vienas iš informantų buvo pakalbintas projekte „Lietuvos gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys“ (2020–2021, projekto vykdytojas VU, rėmėjas VLKK, vadovė – dr. Inga Hilbig) ir nebuvo atrinktas specialiai šiam darbui. Informantai rinkti patogiosios imties principu. Trys informantai buvo rasti pasitelkiant pažintis, o likę šeši informantai buvo rasti pasitelkiant socialines medijas (tikslines *Facebook* grupes). Informantai buvo atrenkami taip, kad susidarytų kelios skirtingos grupės: vaikai, kurie lankė mokyklą emigracijoje, tėvai, kurių vaikai lankė darželį emigracijoje, ir tėvai, kurių vaikai lankė mokyklą emigracijoje. Kiekvienas iš jų turi skirtingą emigracijos patirtį, išvyko bei parvyko skirtingais metais, taip pat praleido nevienodą metų skaičių emigracijoje. Žemiau lentelėje yra pateikiami susisteminti duomenys apie informantus:

Lentelė Nr. 1 Duomenys apie informantus

	Amžius	Lytis	Išvykimo metai	Metai emigracijoje	Vaikų skaičius šeimoje	Vaikas grįžo į:
Aistė_11/mama	11 m.	Mot.	2014 m.	6 m.	–	Penktą klasę
Brigita_17	17 m.	Mot.	2009 m.	8 m.	–	Aštuntą klasę
Cecilija_21	21 m.	Mot.	2011 m.	8 m.	–	Kolegijos pirmą kursą
Domas_23	23 m.	Vyr.	2010 m.	3 m.	–	Dešimtą klasę
Eglė_34	34 m.	Mot.	2010 m.	7 m.	2	Darželį / priešmokyklinę
Fausta_35	35 m.	Mot.	2010 m.	10 m.	1	Priešmokyklinę
Gintarė_36	36 m.	Mot.	2015 m.	4 m.	1	Trečią klasę
Henrieta_38	38 m.	Mot.	2007 m.	12 m.	2	Darželį / antrą klasę
Iłona_40	40 m.	Mot.	2006 m.	9 m.	2	Darželį / pirmą klasę
Jolita_40	40 m.	Mot.	2014 m.	2+6 m.	3	Darželį / priešmokyklinę / penktą klasę

Lentelėje Nr. 1 pavaizduoti svarbiausi duomenys apie informantus, tačiau kiekvieno grįžusio emigranto istorijoje galima rasti ir kitų svarbių tyrimui detalių, kurios trumpai yra pateikiamos priede Nr. 1. Visų informantų vardai yra pakeisti siekiant išlaikyti jų anonimiškumą. Taip pat reikia paminėti, kad visi informantai puikiai kalba norvegiškai. Toks informantų gebėjimas prieštarauja Gudavičienės (2019: 179) atlikto tyrimo rezultatams. Ten informantai sutinka, kad mokėti norvegų kalbą gyvenant šioje šalyje yra didžiulis pranašumas dėl lengvesnės kultūrinės integracijos ir visuomenės palankumo, tačiau darbo rinkoje pakanka minimalių norvegų kalbos žinių arba anglų kalbos. Šitoks kalbinis liberalumas Norvegijoje demotyvuoja lietuvių emigrantus skirti laiko mokytis norvegų kalbai (Gudavičienė 2019: 179). Šio magistro darbo informantai yra devynios moterys ir vienas vyras, kurie Norvegijoje praleido 3 – 12 metų. Dvi informantės yra kilusios iš mišrios rusų – lenkų šeimos, tačiau lankiusios lietuvišką mokyklą bei sukūrusios šeimą su lietuviais vyrais, likusi dauguma – lietuviai. Visi šie informantai yra šio magistro darbo tyrimo dalis ir jų mintys bus cituojamos viso darbo eigoje.

Šiame darbe yra analizuojama 10 interviu, kurių bendra trukmė yra 8 valandos ir 46 minutės. Devyni iš dešimties interviu yra surinkti šio darbo autorės nuotoliniu būdu. Šie interviu buvo renkami 2021 metų sausio mėnesį, Covid-19 pandemijos metu, todėl dėl karantino ribojimų, interviu atlikti buvo pasitelkta *Messenger* ir *Zoom* programos. Likęs vienas interviu yra atliktas dr. Ingos Hilbig projekto „Lietuvos gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys“ tikslams 2020 metais.

Klausimynas buvo sudarytas remiantis aukščiau minėto projekto klausimynu ir pakoreguotas šio darbo autorės, siekiant atskleisti daugiau šiam darbui reikalingų aspektų. Žemiau pateikiamoje lentelėje yra trumpai aprašomas klausimynas:

Lentelė Nr. 2 **Klausimynas**

	Tema	Potemės
1.	Emigracijos istorija	išvykimo ir grįžimo priežastys; adaptacija; atostogos Lietuvoje
2.	Norvegų kalba emigracijoje	vaikų ir tėvų norvegų kalbos mokymasis; kalbos lygis
3.	Lietuvių kalba emigracijoje	šėimos kalba / kalbos; identiteto svarba; papildomas mokymas; pokyčiai lietuvių kalboje; požiūris į kalbą
4.	Lietuvių kalba grįžus į Lietuvą	papildomas mokymas; situacija mokyklose
5.	Norvegų kalba grįžus į Lietuvą	papildomas mokymas; gebėjimas kalbėti; kalbos išsaugojimas
6.	Švietimo sistemų palyginimas	mokyklų ir mokymo skirtumai; adaptacija mokyklose; mokytojų ir vaikų elgesys
7.	Daugiakalbystė ir kitos kalbos	kitų kalbų mokėjimas; požiūris į daugiakalbystę

Lentelėje Nr. 2 matyti, kad interviu klausimyną sudarė klausimai iš 7 temų. Vis dėlto, siekiant išlaikyti natūralią pokalbio eigą, klausimyno nebuvo laikomasi griežtai: kai kurie klausimai liko neužduoti, taip pat buvo pridėta daug spontaniškų klausimų, kurių svarba išryškėjo per pokalbį. Visas klausimynas yra pateikiamas priede Nr. 2. Interviu įrašai buvo rankiniu būdu išrašyti darbo autorės todėl, kad būtų lengviau juos suskirstyti pagal temas ir analizuoti. Visgi interviu įrašų transkripcijose atsiskleidžia daug asmeniškų detalių, kurios gali pažeisti informantų anonimiškumą, todėl jos ir sutikimai informantus įrašyti nėra pateikiami viešai. Toliau bus analizuojami duomenys iš interviu įrašų.

2.2. Gyvenimas emigracijoje

Siekiant suprasti grįžusiųjų emigrantų kalbinę situaciją, svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip jie su kalba elgėsi dar gyvendami emigracijoje. Būtent todėl šiame skyriuje bus aprašomos ir analizuojamos informantų gyvenimo patirtys jiems dar gyvenant Norvegijoje. Skyriuje bus rašoma apie tai, kaip su lietuvių kalba buvo elgiama emigracijos periodu, kokia buvo pagrindinė emigrantų šeimos kalba,

ar joje vykdavo kodų kaita ir kokias nuostatas emigrantai išreiškia Lietuvos ir lietuvių kalbos atžvilgiu.

2.2.1. Lietuvių kalbos vadyba

Šiame skyriuje bus aprašomos lietuvių emigrantų patirtys su lietuvių kalbos išsaugojimu jiems dar gyvenant Norvegijoje. Siekiama išsiaiškinti, ar lietuvių kalba užėmė svarbų vaidmenį emigrantų šeimose prieš jiems grįžtant gyventi į Lietuvą. Nors atrodytų natūralu, kad vienataučių emigrantų šeimos puikiai išsaugo savo gimtąją kalbą ir ją perduoda savo vaikams, tačiau tai nėra taisyklė. Kaip teigia Holmes (2001: 54), mažumos kalbos išlaikymas reikalauja didelių pastangų, ypač jeigu yra jaučiamas didelis spaudimas iš daugumos kalbos. Daugumos kalbą emigrantai dažnai privalo išmolti dėl socialinių ar ekonominių paskatų ir taip atsiranda pavojus namų kalbai (Holmes 2001: 61). Dalis tyrimo dalyvių skyrė papildomą dėmesį lietuvių kalbai, taip siekdami jos neužmiršti:

1. Ozo gimnazija irgi užrašiau į pirmą klasę, nu... Vis dėlto galvojau grįžti. Tai šitą... pirmą klasę lankė Ozo gimnazijoje, bet man labai daug darbo buvo, tai mes to neištvėrėme. Tai taip palikom tiktais Norvegijos mokyklą antrą klasę <...>, bet ji nebenorėjo su manimi mokytis. Nes aš ją... nu kaip sakant, nu per stipriai. Ir jinai taip nebenorėjo mokytis, kad jinai nebenorėjo nei skaityti nieko <...>. Visada galvodavau, kad reiktų [išsaugoti kalbą]. Filmukus žiūrėdavo lietuviškai¹⁶. (Aistė_11 / mama)
2. Nuo 2014 m. gal lankiau tą lituanistinę mokyklą šeštadieniais Norvegijoje <...>. Tai šiaip būdavo lietuvių pamoka kiekvieną kartą <...>. Buvo šiaip istorijos, lietuvių, dar biologijos būdavo kartais įterpdavo <...>, aš joje [klasėje] tikrai buvau stipri su lietuvių kalba. Ir tai man labai stipriai padėjo, nes jeigu aš nebūčiau ten mokinūsis, man tikrai būtų buvę daug daug sunkiau dabar mokintis. (Brigita_17)
3. Abudu vaikai lietuviškai šneka laisvai, rašo, skaito, ta prasme jau viskas tvarkingai <...>. Buvo ten bendruomenės mokyklėlė savaitgaliniais, tai ją lankydavo irgi. (Henrieta_38)

1, 2 ir 3 pavyzdžiuose pastebimas vienas iš būdų palaikyti kalbą – kalbos mokymas nuotoliniu būdu Lietuvos mokykloje arba savaitgalinėje lietuviškoje mokykloje Norvegijoje. Kadangi Norvegijoje yra susikūrusi nemaža lietuviška bendruomenė, tokias mokyklas galima rasti bent keliuose Norvegijos miestuose. Visgi tai ne vienintelis būdas palaikyti lietuvių kalbą emigracijos sąlygomis:

---

¹⁶ Visos interviu ištraukos pateikiamos šiame darbe yra originalios. T. y. informantų kalba yra netaisyta, paliktos gramatinės, tarimo ar kt. klaidos.

4. Nes mano draugė mokėsi, jinai ten kalbų kažkokia Oslo univere, tai mane ji, žinai, ir paprotino, kad knygos, pavyzdžiui, nu, sako, tu namuose nekalbi, mokykloj ten jie kalba apie lizdelį kažkokį, paukščiukus, taigi, sako, tu namuose tikrai taip nešnekėsi. Sako, pasiimi tą temą ir kalbi namuose lietuviškai <...>, kad būtų jai tas platesnis lietuvių žodynas <...>. Tai aš taip ir darydavau <...>. Mes bandėm eit [į lituanistinę mokyklą] du metus iš eilės <...>, bet jai kažkaip labai ne, nes tokia tikra lietuviška mokytoja buvo sėdėt, klausyt, žinai. (Ilona_40)
5. Kai jisai mokėsi skaityt, tai griežtai turėjo skaityti šalia lietuviškai <...>. Visada buvo pas mus taisyklė, kad prieš miegą skaitom knygas vaikam. (Jolita_40)

Šie penki tyrimo dalyviai pripažino skirdavę laiko papildomai mokytis lietuvių kalbos Norvegijoje. Informantė *Aistė_11 / mama* (1 pvz.) mini nuotolinį mokymą Ozo gimnazijoje. Ši gimnazija yra viena iš kelių mokyklų Lietuvoje, kurios teikia nuotolinį mokymą emigrantų vaikams. Tokiu būdu mokomasi ne tik lietuvių kalbos, bet ir kitų dalykų, kurie įeina į bendrojo ugdymo programą. Vis dėlto, kaip matyti iš ištraukos (1 pvz.), šitoks mokymas reikalauja ne tik didelio vaiko indėlio, bet ir tėvų. Tėvai dažnu atveju turi darbus ir negali suteikti tiek daug pagalbos vaikams mokantis nuotoliniu būdu, kiek jiems iš tikrųjų reikia. Apie Ozo gimnaziją trumpai užsimena ir *Jolita_40*:

6. Buvo ta mintis, kad seniau, kad tą lietuvišką mokyklą, tą nuotolinę [Ozo gimnaziją], bet paskui aš pamąsčiau, kad aš neturėsiu tikrai jėgų dar ir plus dar jį ten traumuoti. (Jolita_40)

Taigi šitoks lietuvių kalbos puoselėjimas per nuotolinį mokymą nebuvo populiarus tarp tiriamųjų. Kitas būdas – tai savaitgalinės lietuvių mokyklėlės lankymas (2, 3 pvz.). Šitoks mokymosi būdas yra naudingas, praplečia ne tik lietuvių kalbos žinias, bet ir žinias apie Lietuvą. Lietuviškose mokyklose vaikai gali sutikti bendraamžių lietuvių ir su jais užmegzti ryšius. Tačiau lituanistines mokyklas lankyti pasirenka ir jomis džiaugiasi ne visi, štai *Ilona_40* (4 pvz.) mini, kad dukrai ši mokykla labai nepatiko, galimai dėl „lietuviškos“ tvarkos, kuri ypač skiriasi nuo norvegiškosios (plačiau apie tai 2.3.2. skyriuje).

Norvegija – tai šalis, kurioje yra daug emigrantų iš įvairiausių šalių, kurie vartoja savo mažumos kalbą namie. Norvegijos valdžia skiria daug dėmesio, kad būtų išsaugotos mažumos kalbos ir būtent todėl lietuviams emigrantams taip pat yra taikoma galimybė gauti lietuvių kalbos mokymą (norv. *morsmålsopplæring*) norvegų mokyklose. Lietuvių kalbos pamokos vyksta kelis kartus per savaitę po įprastų pamokų. Vis dėlto ne visos savivaldybės turi galimybę skirti gimtosios kalbos mokytoją, ne išimtis yra ir sostinės Oslo savivaldybė (Norvegija.org¹⁷). Galimai dėl sudėtingos prieigos, tokia galimybė nepasinaudojo nė vienas informantas. Taigi dauguma informantų lietuvių

---

¹⁷ *Norvegija.org*, prieiga internetu http://www.norvegija.org/mokslas-norvegijoje/lietuviu-kalba_ziureta [2021-04-02].

kalbos savo atžalas mokė ir patys (4, 5 pvz.). Suzanne Barron-Hauwaert (2004: 56) taip pat teigia, kad mažumos kalbą galima palaikyti ir skaitant vaikui įdomias knygas, ką ir pasirinko daryti tyrimo informantė *Jolita_40* (5 pvz.). Visgi kiti trys tiriamieji jokio papildomo dėmesio lietuvių kalbai emigracijoje neskyrė:

7. Ne, kažkaip papildomai mes tikrai nieko, ne <...>. Mes galvojom tegul ta norvegų kalba pas jį eina taip, kaip turi būti, o lietuvių tiesiog natūraliai. (*Fausta_35*)
8. Ne, nesvarstėm, žinok [kad reikia išsaugoti lietuvių kalbą]. Aš, matai, aš esu, ir aš nesu ta tikra lietuvė šimta procentų, man močiutė irgi visą laiką sakydavo ten: tu esi ten... reikia gerbt, mylėt, tu esi pasaulio pilietė, žinai <...>. Gal būtų klausimas vėliau jau, žinai, kai pradėtų vaikas sakyti, kas yra lėkštė, pavyzdžiui, žinai, nežinotų elementarių žodžių, tai gal tada būtų kažkoks toks [noras mokytį papildomai]. (*Eglė_34*)
9. Ne, aš visiškai nesimokiau papildomai jokios lietuvių kalbos ir, aš manau, tai ir keisčiausia, visi iš tikro stebisi, kaip man taip gerai sekasi su lietuvių, pragyvenus Norvegijoje aštuonis metus. Nes mano gramatika, iš tikro, rašymo yra nepriekaištinga. (*Cecilija_21*)

Iš 7 ir 8 pavyzdžių matyti, kad kai kurie emigrantai nusprendžia lietuvių kalbą ugdyti natūraliai – vaikas ją išmoka tiek, kiek girdi šeimoje. Taip pat interviu metu išryškėja, kad šios dvi informantės visuomet planavo grįžti į Lietuvą, ypač kol vaikai dar nepradėję eiti į mokyklą. Tai gali būti taip pat viena iš priežasčių, kodėl būtinybės papildomai mokytį lietuvių kalbos nebuvo – informantės tikėjosi, kad vaikai bet kuriuo atveju mokinsis lietuvių kalbą pradėję lankyti pirmąją klasę su bendraamžiais lietuviais. Informantė *Cecilija_21* (9 pvz.) taip pat neskyrė papildomo mokymo lietuvių kalbai, tačiau ji į Norvegiją atvyko baigusi keturias klases, todėl galima teigti, kad lietuvių kalbą ji jau buvo gerai įtvirtinusi. Holmes (2001: 65) teigia, kad mažumos kalbos ugdymas gali būti natūralus, t. y. ypač jei aplink gyvena tos pačios tautybės šeimos, kurios leidžia laiką kartu. Taip pat dažnas kontaktas su mažumos kalbos šalimi, gali būti vienas iš veiksnių, lemiančių mažumos kalbos išlaikymą (Holmes 2001: 65). Viena iš anksčiau minėtų informančių taip pat išsako tokią nuomonę:

10. Mūsų buvo visada sutarimas, kad vasarą mėnesį jinai prabūna Lietuvoj <...>, bet visada, kad mėnesį, kad nu dėl kalbos, žinai, buvo baisu, kad nemokės lietuviškai. (*Ilona_40*)

Šis pavyzdys (10 pvz.) parodo, kad yra emigrantų, kurie puoselėja lietuvių kalbą pasitelkdami atostogas Lietuvoje. Ši informantė taip pat turėjo planą grįžti į Lietuvą prieš vaikui pradėdant lankyti mokyklą, tačiau skirtingai nei informantės *Fausta_35* ir *Eglė_34*, išreiškė baimę, kad vaikas gali nemokėti lietuvių kalbos. Iš apžvelgtų pavyzdžių galima teigti, kad dalis šio tyrimo informantų skiria papildomą dėmesį lietuvių kalbai (t. y. veda į lituanistines mokyklas arba skatina skaityti lietuviškas

knygas), o kita dalis atiduoda gimtosios kalbos mokymą į „gamtos“ rankas (t. y. kalbos mokomasi natūraliai ją vartojant šeimoje). Tokius rezultatus galima išvysti ir Jakaitės-Bulbukienės bei Vaisėtaitės (2019: 142) lietuvių emigrantų Jungtinėje Karalystėje tyrime. Minėto tyrimo informantai išreiškia norą išlaikyti ir perduoti gimtąją kalbą vaikams, tačiau pastangų į papildomą mažumos kalbos mokymą nėra įdedama daug (Jakaitė-Bulbukienė, Vaisėtaitė 2019: 142). Visgi vien papildomo mokymo gali ir neužtekti, jeigu šeimoje nebus nuosekliai vartojama mažumos kalba.

Pirmosios kalbos išsaugojimą skatina ir norvegų pedagogai. Nors, pasak Holmes (2001: 54), daugelyje šalių emigrantai gali jausti spaudimą iš visuomenės perimti ir kalbėti tik jų kalba, Norvegijoje šis modelis nėra visada taikomas. Keletas informantų paminėjo, kad spaudimo kalbėti ir mokinti vaikus norvegiškai jie negavo. Atvirkščiai, daugelis pedagogų ir medicinos įstaigų darbuotojų skatino emigrantus namie vartoti tik gimtąją kalbą, kad užaugę vaikai būtų dvikalbiai:

11. Nes namuose mes jau gavom iškart iš darželio įspėjimą, kad nemokintume norvegų kalbos, kad jis turi išmokti ją natūralioje aplinkoje, o namuose, kad mokintume jį lietuvių kalbą. Mes to ir laikėmės <...>. (Henrieta_38)
12. Yra Norvegijoje ta *helsestasjon* [= sveikatos centras], toks dalykas, kaip pas mus eina pas gydytoją skiepyt, kai leliukas gimsta, tai ten yra tokia *helsestasjon* ir ten yra tokie *helsesøster* [= medicinos sesuo], kurios tave prižiūri, tai jos irgi net labai ten pamini, kad labai svarbu, kad jūs kalbėkit lietuviškai namie, vaikas bus ten dvikalbis. (Eglė_34)
13. Mes kiek esam susidūrę su visais pedagogais, kad jie sako, kad gimtoji kalba yra svarbiau negu ta, kurią jisai mokykloj mokinsis <...>. Kaip tik buvo paskatinimas kalbėti su juo tik lietuviškai <...>. Labai gerai mūsų vienas pedagogas pasakė, sako, mūsų [vaiko] pirmos klasės mokytojas kur buvo, sako, jau vaikui yra dovana, sako, kad jisai moka dvi kalbas. (Fausta_35)

Šitoks norvegų palankumas mažumos kalboms visgi nėra taisyklė. Štai Hilbig (2019: 226) Oslo lietuvių tyrime atskleidžiama, kad geras norvegų kalbos lygis ir pasiekimai akademiniam pasaulyje dažnai yra pirminis norvegų pedagogų noras, o skatinimas vartoti mažumos kalbą nėra priimtinas visiems. Kai kurie informantai pasakoja, kad medicinos darbuotojai, atvirkščiai, stebisi, kodėl su vaikais nėra kalbama norvegiškai (Hilbig 2019: 227). Būtent todėl šių pavyzdžių (11, 12, 13 pvz.) nereikėtų generalizuoti ir priimti kaip taisyklės. Vis dėlto norint įgyti gerus kalbos išmokimo rezultatus anot Dörnyei (2007: 728) yra svarbu išlaikyti pastovią motyvaciją mokytis tos kalbos, ką tvirtina darę dauguma šio tyrimo informantų (lankydami lituanistinę mokyklą, skaitydami lietuviškas knygas arba natūraliai bendraudami su vaiku tik lietuviškai).

Taigi, apibendrinant lietuvių kalbos vadybą Norvegijoje, iš gautų duomenų matyti, kad pusė informantų dėjo papildomas pastangas, kad lietuvių kalbą jų vaikai mokėtų. Vieni pasirinko nuotolinį mokymą, lituanistinių mokyklų lankymą Norvegijoje, kiti skaitymą lietuviškai ar atostogas Lietuvoje

pas šeimą. Kita dalis informantų dėmesio lietuvių kalbai neskyrė, veikiau tai paliko natūraliai tėkmei. Vis dėlto informantai, kurie papildomai su lietuvių kalba nedirbo, turi tam priežasčių: daliai jų nebuvo būtinybės investuoti į šią kalbą, nes vaikai išvyko į Norvegiją jau puikiai kalbantys lietuviškai (vyresni) arba į Lietuvą planavo grįžti priešmokyklinio amžiaus, o tai reiškia, kad Lietuvoje jie mokyklą pradėtų su kitais bendraamžiais lietuviais ir galėtų visko išmokti patys. Dalis informantų pažymėjo, kad norvegų pedagogai išreiškė skatinimą vartoti gimtąją kalbą namie, o toks patarimas kai kuriems tėvams taip pat prisidėjo prie mažumos kalbos išlaikymo. Visgi svarbu pabrėžti, kad darbo autorė visiems informantams buvo pašalinis žmogus, o tai reiškia, kad informantai dalį informacijos gali nutylėti sąmoningai arba pasąmoningai. Kadangi šis tyrimas yra paremtas ne stebėjimu, bet interviu, viso tyrimo rezultatai gali nebūtinai atitikti realybę – viso darbo metu yra pristatomas informantų deklaruojamas kalbinis elgesys, kuris neturi būti priimamas kaip gryna tiesa. Kitame skyriuje bus kalbama apie emigrantų šeimų kalbinį diskursą, kuris, kaip teigia De Houwer (2007: 420), yra vienas iš pagrindinių mažumos kalbos išlaikymo šaltinių.

2.2.2. Šeimos kalba emigracijoje

Nors daugelis įsivaizduoja, kad gimtosios kalbos vartojimas vienatautėse šeimose yra universalus ir akivaizdus dalykas, toks suvokimas gali būti ir klaidingas (De Houwer 2007: 420). Reikia pripažinti, kad kiekvienas atvejis yra individualus ir gali neatitikti įsivaizduojamo standarto. Didžioji dauguma šio tyrimo informantų deklaruoja griežtą lietuvių kalbos vartojimą šeimos viduje:

14. Sutarėme su juo [vaiku], kad namuose stengiamės tik lietuviškai šnekėti ir be norvegų kalbos. (Henrieta_38)
15. Jisai kažkaip mus testavo ties ta kalba, bet mes kažkaip griežtai <...>. Buvo tas laikotarpis, kai jisai sako norvegiškai, bet mes tiesiog lietuviškai savo laikėmės ir tas testavimo laikotarpis baigėsi. (Fausta_35)
16. Pas mus buvo griežta taisyklė – namuose jokios norvegų kalbos <...>. Tas noras, aišku, buvo vaikams [kalbėti norvegiškai] <...>. Aš visada sakydavau: aš nesuprantu, ir matai, kaip vaikas galvoja, nu, kaip čia pasakyti, ir bando ten ieškoti ir suranda <...>. Svarbu nepasiduoti pradžioj <...>, nes plus dar vyresnysis [vaikas] yra labai griežtas toks <...> „Tu žinai negalima čia kalbėti norvegiškai namuose!“ [sakydavo vyresnysis jaunesnėliams]. (Jolita_40)
17. Aš su ja bendraudavau tik lietuviškai. (Aistė_11 / mama)
18. Šeimoj lietuviškai, nes nu nelogiška būtų bendrauti norvegiškai, kai visi yra lietuviai. (Domas_23)
19. Tik lietuviškai [namuose]. (Brigita_17)

20. Visą laiką lietuviškai [kalbėdavo namuose] <...>, nes jie [tėvai] norvegų kalbos nemoka, tai kažkaip stengdavaisi kažkaip išsiversti. (Cecilija_21)

Daugumos emigrantų duomenys (14, 15, 16, 17, 18, 19 ir 20 pvz.) rodo, kad namuose jie dažniausiai griežtai vartojo lietuvių kalbą ir laikėsi principo „mažumos kalba namie“. Barron-Hauwaert (2011: 43) teigia, kad principo „mažumos kalba namie“ sėkmė slypi tėvų užsispyrime. Šios strategijos pagrindinė taisyklė yra ta, kad vaikas privalo kalbėti tik viena kalba, nes kitu atveju tėvai jo nesupras. Toks „apsimetimas“ dar kitaip vadinamas apsimestine vienakalbe strategija (angl. *false monolingual strategy*) (Barron-Hauwaert 2011: 43, 212). Pavyzdyje (16 pvz.) buvo taikoma Barron-Hauwaert (2011: 43) pasiūlyta sėkmės strategija – tėvai apsimesa, kad nesupranta norvegų kalbos. Tačiau, vaikui augant, šį tėvų „melą“ nuslėpti darosi vis sunkiau – tėvai kalba su vaiko mokytojais, pardavėjais arba draugais norvegais. Vis dėlto, kaip teigia viena informantė, vėliau ši strategija tampa įpročiu ir apsimitinėti nebėra tikslo:

21. Buvo tas momentas [kai suprato, kad tėvai kalba norvegiškai] <...>. Po to jau kai vyresnė jau buvo, bet jinai jau buvo supratusi tą taisyklę, kad nu, kad nešnekam [norvegiškai]. (Jolita_40)

Toks pavyzdys (21 pvz.) rodo, kad įprotis kalbėti mažumos kalba turi būti formuojamas nuo vaikystės, siekiant sėkmingo rezultato. Pasak Barron-Hauwert (2011: 43), daugelis tėvų nusprendžia, kad apsimitinėti neverta, nes vyresnysis vis tiek galiausiai prasisitars jaunesniems vaikams, kad tėvai gali vartoti daugumos kalbą. Tačiau informantės *Jolita_40* atžvilgiu, tokią „mažumos kalba namie“ strategiją kaip tik padėjo puoselėti vyresnysis vaikas (16 pvz.) ir galbūt tai prisidėjo prie sėkmingo rezultato. Anot Schwartz (2010: 173–176), vyresni vaikai gali turėti didžiulę įtaką K1 (ne)perdavimui jaunėliams, būtent taip ir atsitiko informantės *Jolita_40* atveju. Šitokia išvada nėra netikėta, štai Loretos Vilkienės (2019: 35) atliktame Toronto lietuvių tyrime, buvo taip pat užfiksuotas atvejis, kai vyresniojo brolio dėka jo sesuo išlaiko lietuvių kalbą. Vis dėlto reikia atsižvelgti ir į faktą, kad deklaruojamas elgesys, nebūtinai atitinką realybę (De Houwer 2017: 20, Saviile-Troike 2012: 11), todėl šių rezultatų nebūtina priimti už gryną tiesą. Dalies informantų (18, 19, 20 pvz.) pasirinkimas vartoti tik lietuvių kalbą yra labai natūralus ir turi svarią priežastį: visi jie išvyko į Norvegiją šiek tiek vyresniame amžiuje, todėl puikiai mokėjo lietuvių kalbą, o, be kita ko, ir jų tėvai norvegiškai nekalba, todėl lietuvių kalba yra pirminis ir natūralus pasirinkimas.

Visgi ne visi informantai laikėsi griežto „mažumos kalba namie“ principo. Štai keletas jų pripažino, kad nors ir stengdavosi kalbėti lietuviškai, atsirasdavo aplinkybių, kuriomis jie patys pereidavo į daugumos kalbą:

22. Jinai dviem kalbom varydavo [namuose] <...>. Gal ir atsakinėdavau, žinok [norvegiškai] <...>. Skaitydavom tikrai knygas norvegų kalba, nes natūralu, kad kažkiek gaudavo iš Lietuvos, bet daug

buvo, kad pirkau Norvegijoje, ane. Bet vis tiek jaučiau, kad skaitau ir jaučiu, kad nu blemba turbūt, kad ne taip gerai kaip tas pats norvegas, žinai, perskaito. (Eglė_34)

23. Jinai paskui ten iš viso vyresnė penki šeši metai, išvis tik norvegiškai šnekėdavo. Bet, suprantai, aš atsakydavau lietuviškai <...>. Jeigu susirenka tėvai [darželyje arba mokykloje] viskas, nu jinai klausia manęs norvegiškai ir aš atsakau norvegiškai <...>. Kai tu toj būni aplinkoj [tarp norvegų], aš su ja ten norvegiškai šnekėdavau. (Ilona_40)
24. Kažką norvegiškai, kažką lietuviškai <...>. Vyras visiškai norvegiškai nešnekėjo <...>, nes jis puikiai šnekėjo angliškai <...>. Mes šnekėdavom lietuviškai, įterpdami angliškus žodžius, tiesiog kad jisai [vaikas] lavintų tą kalbą. (Gintarė_36)

Interviu ištraukose (22, 23 ir 24 pvz.) minimi atvejai, kai emigrantės mamos ir jų vaikai renkasi dvikalbį diskursą šeimoje – t. y. bendrauja keliomis kalbomis. Dvi informantės (22 ir 23 pvz.) prasiitaria, kad kartais su vaikais pačios bendraudavo norvegų kalba. Būtent šių respondenčių atvejais, atsirasdavo ir dualingvinio diskurso (angl. *dual-lingual discourse*)¹⁸ apraiškų, kai vaikai kalbėdavo norvegiškai, o tėvai atsakinėdavo lietuviškai. Visgi toks mišrus kalbų vartojimas, kai vaikas kalba viena kalba, o tėvai kita, gali daryti įtaką vėlesnei dvikalbystės raidai, t. y. vaikas gali tapti pasyviuoju dvikalbiu, kuris tik supranta antrąją kalbą (Myers-Scotton 2006: 44, 294). Tokia kalbinė tėvų tolerancija kai kuriems vienakalbį diskursą šeimoje bandantiems išlaikyti tėvams gali atrodyti keista, tačiau Holmes (2001: 61) teigia, kad tokie atvejai, kai tėvai pereina į daugumos kalbą, yra dažnesni negu atrodo, o ir priežasčių tam yra ne viena. Dažnu atveju tėvai negalvoja apie tai, kad jų mažumos kalba gali atsidurti ties išnykimo iš šeimos riba (Holmes 2001: 61). O galbūt ši informantė (23 pvz.) taip elgėsi dėl žemesnio lietuvių kalbos prestižo norvegų kalbos apsuptyje. Kita informantė (24 pvz.) pamini, kad kartais pereidavo ir į anglų kalbą, kurią suprasdavo jos vyras. Visgi informantė Ilona_40 (23 pvz.), pripažindama, kad kartais vartodavo norvegų kalbą su vaiku, pati į tokį perėjimą į daugumos kalbą kitose šeimose žvelgia keistai:

25. Man labai keista kai, nu, žinai, kiekvienam savo, bet aš atsimenu kažkaip, man tas įstrigo, kad mes lėktuvu skridom ir mama su dviem berniukais mažiukais, norvegiškai su jais kalbėjo, lietuviškai. Ir tikrai labai nesklandžiai lietuviškai jinai kalbėjo, ir aš galvoju: nu koks pagrindas? Nes pagrindas tai turi būti nuo kažkokios, tu dedi toliau gi aukšty, lipi nuo kažkurios kalbos, tau yra ta *morsmål* [= gimtoji kalba]. (Ilona_40)

Šiame pavyzdyje (25 pvz.) matyti, kad informantė nepritaria daugumos kalbos vartojimui, tačiau anksčiau interviu metu pamini, kad pati taip elgiasi norvegų apsuptyje. Čia matyti, kaip kalbinės nuostatos gali neatitikti kalbinio elgesio. Jakaitės-Bulbukienės ir Vaisėtaitės (2019: 127)

---

¹⁸ Dualingvinis diskursas (angl. *dual-lingual discourse*) – tai toks kalbėjimo būdas, kai vieno pokalbio pašnekovai vartoja skirtingas kalbas (Saville-Troike 1987: 82).

tyrime taip pat išryškėja neigiamas lietuvių požiūris į emigrantus, kurie vartoja daugumos kalbą. Visgi perėjimas į daugumos kalbą nėra neįprastas, štai Barron-Hauwert (2004: 58) pamini, kad kartais tėvai pereina į daugumos kalbą tam tikrose vietose, kur aplink visi vartoja tik daugumos kalbą, kalbant su vaiku, nes jis taip pageidauja. Kai kurie vaikai tiesiog nėra linkę vartoti mažumos kalbos tarp draugų arba plačiojoje visuomenėje, kur ši kalba nėra suprantama (Barron-Hauwaert 2004: 58). Taip dažnai atsitinka dėl to, kad vaikai augdami patys formuojasi kalbines nuostatas, kurios vienaip ar kitaip veikia jų vartojamas kalbas (De Houwer 2017: 20). Visgi šio tyrimo informantė *Ilona_40* neminėjo, kad jos perėjimas į norvegų kalbą, kalbant su dukra, buvo dukros noras. Vis dėlto kalbėjimas norvegiškai su vaiku norvegų apsuptyje gali paprasčiausiai būti noras būti suprastam aplinkinių. Ištraukos pabaigoje (25 pvz.) moteris taip pat pavartoja norvegišką gimtosios kalbos atitikmenį *morsmål* ir taip kalboje atsiranda kodų kaita¹⁹.

Apie tai, ar kodų kaita yra įprastas reiškinys emigrantų šeimose, rašo ir Gudavičienė (2019). Gudavičienės (2019: 180) atliktame Oslo lietuvių tyrime buvo atrasta, kad šeimose vyksta kodų kaita – pritrūkus lietuviško žodžio, jis yra pakeičiamas anglišku arba norvegišku. Norvegiškų žodžių įterpimą į lietuvių kalbą pripažino net ir griežtai lietuvišką diskursą šeimoje deklaruojantys informantai:

26. Kokių keturių metų būdavo, kai jau tikrai tvirtai šnekėdavo, tai pasakydavo net: mama, namuose norvegiškai nešnekėk, nes vis tiek kartais būdavo, kad įterpi žodį, nes atrodydavo, kad norvegų kalboj jis yra paprastesnis, trumpesnis ir aiškiau pasakyti. Tai vaikas stabdydavo, kad, mama, šnekam lietuviškai. (*Henrieta_38*)

Šioje interviu ištraukoje (26 pvz.) galima matyti, kad net ir pirmos kartos emigrantas gali taip įsisavinti kalbą, kad ji kai kuriais atvejais atrodo patogesnė. Tą patvirtina ir *Eglė_34*:

27. Mes iki šiol turim, pavyzdžiui, ne apatinė maikė, žinai kur... *under* [= apatinė] maikė pas mus yra, pavyzdžiui. Eik užsidėk *under* maikę <...>. Visą laiką *bæsj* [= kakutis] sakydavo, pavyzdžiui, kas antras žodis būdavo *bæsj*. (*Eglė_34*)

Informantė ištraukoje (27 pvz.) net pamini keletą skirtingų norvegiškų žodžių, kuriuos vartodavo arba vartoja kasdiniame gyvenime. Tokius intarpus, pripažino vartoją ir jaunieji informantai, kurių šeimose buvo išskirtinai vartojama tik lietuvių kalba (šių informantų tėvai nemokėjo arba prastai mokėjo norvegų kalbą):

28. Tų žodžių [norvegiškų] atsirasdavo tikrai, kokie konkrečiai, aš neatsimenu. (*Domas_23*)

---

¹⁹ Kodų kaita (angl. *code-switching*) – tai reiškinys, kai dvikalbiai pereina iš vienos kalbos į kitą įterpdami tos kalbos žodį ar frazę į sakinį arba užbaigdami sakinį kita kalba nei jis buvo pradėtas (Barron-Hauwaert 2004: 211).

29. Taip taip, būna ir dabar netgi [kad įpina norvegiškus žodžius], bet labiau ant juokučio <...>. Būna tokie, kaip čia pasakyti, lavašai tokie <...> ir tu pasakai mums *lumperių* [= lavašų] gi reikia. (Brigita_17)

30. Turėjau labai gerą draugę lietuvę nuo pat pradžių iki pat dabar <...>, vat tai su ja kalbant, tai jei tiesiog nežinai lietuviško žodžio, tai iš karto norvegiškai pasakai. (Cecilija_21)

Jaunųjų informantų duomenys rodo (28, 29 ir 30 pvz.), kad kodų kaita, t. y. norvegiški intarpai yra visiškai normalus dalykas. Visi šie informantai namie kalbėdavo tik lietuviškai, nes tai vienintelė suprantama jų tėvų kalba, tačiau netgi ir tokiomis sąlygomis atsirasdavo kodų kaitos apraiškų. Tokia praktika yra visiškai įprasta gyvenant daugumos kalbos apsuptyje. Štai Arnberg (1987: 27) teigia, kad tam tikri žodžiai arba sociokultūrinės realijos yra lengviau išreiškiami viena iš kalbų. Tą patvirtina ir informantės *Henrieta_38* pavyzdys (26 pvz.).

Taigi, iš gautų duomenų išryškėja, kad dauguma tyrimo informantų deklaruoja kalbėję tik lietuviškai šeimoje. Keletas informantų pripažįsta, kad tiek vaikai, tiek jie patys kartais nevengdavo pereiti į daugumos kalbą arba įterpdavo angliškų žodžių. Nors dauguma informantų tvirtina vartoję tik lietuvių kalbą šeimos viduje, gyvenant daugumos kalbos apsuptyje visiškai ignoruoti tą kalbą yra sudėtinga. Kodų kaita yra tikriausiai neatsiejama emigrantų šeimų kasdienybės dalis, nepaisant to, kad dalis namuose stengiasi išlaikyti vienakalbį diskursą. Gyvenant norvegų kalbos apsuptyje, visiškai jos atsisakyti kartais neįmanoma, todėl atsiranda norvegiški intarpai lietuvių kalboje. Ar vienakalbis diskursas ir bendrai lietuvių kalbos išsaugojimas yra susijęs su noru išsaugoti lietuvišką tapatybę, bus aptariama kitame skyriuje.

2.2.3. Lietuviškos tapatybės svarba

Lietuvių kalbos išsaugojimui įtaką gali daryti ne tik tiesioginis tos kalbos mokymas, bet ir vertybės. Emigrantai, kuriems svarbi lietuviškoji kultūra ir tapatybė, galimai, teigiamai žiūri ir į lietuvių kalbą, todėl kalba ir yra išsaugojama emigracijos sąlygomis. Pasak Holmes (2001: 63), mažumos kalba yra lengviau perduodama iš kartos į kartą, jeigu ji yra vertinama jos kalbėtojų. Taigi, jeigu kalba žmogui yra svarbus tapatybės simbolis, ji yra ilgiau išsaugoma ir sumažėja noras pereiti į daugumos kalbą (Holmes 2001: 63). Šio tyrimo informantai paminėjo, kad jiems yra svarbi gimtosios šalies kultūra ir tapatybė:

31. Ir va toj lituanistinėj mokykloj irgi <...>, jie [lietuviai klasės draugai] skaito save norvegais ir jų pirma kalba, gimtinė [=gimtoji] kalba bus norvegų <...>. Manau, čia nuo tėvų labai daug kas priklauso <...>.

mane augino taip tėvai, kad aš esu lietuvė, ir aš taip jaučiuosi, va ir moku lietuviškai <...>, visas šventes lietuviškas šventėm visada. (Brigita_17)

32. Aš ir pati buvau ta iniciatorė, kuri savo regione įkūrė lietuvių bendruomenę. Tai vat. Visokiausi bendruomenės renginiai, visur vaikai dalyvavo jau nori nenori. Bet jie, ta prasme, ten vaikai gan noriai, draugai, viskas, susitinka pasibendruoja lietuviškai, šventės visos, kultūra visa, ta prasme, nu viskas perduota <...>. Nu, atrodo, kad vis tiek vaikas turi turėti savo šaknis, visa šita, tai automatiškai ir stengiamės kiek galim, nes ir į bažnyčią [lietuvių] vesdavomės, mišias, kad išmokytų tą kultūrą <...>. (Henrieta_38)

33. Jeigu ir nebūtume planavę grįžti, man ta kalba buvo svarbu, aš netgi ieškojau mokytojo, kad mokintumėmės tą lietuvių kalbą, į tą mokyklytę kažkokią eitume <...>. Stengėmės susitikti su lietuvių vaikais <...>, susitinkam visi ir su vaikais tariamės, dabar mes susitikom, visi esam lietuviai, pasistenkit kalbėti lietuviškai, nu, išsaugokim kalbą, kad grįšit į Lietuvą, kad jum babos suprastų (Gintarė_36)

Viena informantė taip pat paminėjo, kad kalbos išsaugojimas tiesiogiai koreliuoja su tėvų vertybėmis:

34. Man būdavo gaila žiūrėti, kad vaikai auga toje kultūroje. Nu man gaila, nes aš kaip pati, man tiek svarbios šaknys iš esmės <...>. Tik tėvų nuolaidumas. Nes čia viskas tik nuo to priklauso. <...>. Jeigu tėvai yra mažiau griežti už vaiką, tai ir natūralu, kad jie ir neišsireikalaus <...>, jeigu tu bendrauji su išsilavinusiais, tai natūralu, kad jie laikysis, nu, nes kalbą tai jie supranta, kas yra kalba, kodėl svarbu tėvų kalba <...>, ne tiek net [išsilavinimas], vertybės daugiausia <...>, aišku, tas su tuo susiję. (Jolita_40)

Iš 31, 32, 33 ir 34 pavyzdžių matyti, kad šiems emigrantams yra labai svarbu išlaikyti savo lietuvišką kultūrą ir tapatybę. Tai jie daro dalyvaudami lietuvių bendruomenės susitikimuose ir švęsdami lietuviškas šventes namuose. Viena informantė (34 pvz.) užsimena, kad kalbos išlaikymui pagrindinę įtaką daro tėvai ir jų griežtos nuostatos. Šios informantės mintį patvirtina ir Schwartz (2010: 172) sakydama, kad emocinis tėvų ryšys su jų gimtąja šalimi yra vienas iš būdų išsaugoti namų kalbą, t. y. jei tėvai didžiuojasi savo gimtosios šalies kultūra ir kalba, ją natūraliau perduos savo palikuoniams. Vis dėlto toks požiūris ne visai sutampa su Hilbig (2019: 185), kuri teigia, kad tėvai gali turėti didelę įtaką savo vaikų kalbinėms nuostatoms, tačiau vaikai turi savo asmeninius nusistatymus, kurie kartais gali būti viršesni už tėvų. Visos šios informantės teigia papildomai mokiusios savo vaikus lietuvių kalbos, todėl galima manyti, kad noras išsaugoti kalbą tiesiogiai koreliuoja su Lietuvos svarba bendrame kontekste. Gudavičienės (2019: 177) tyrime taip pat matyti panaši tendencija: lietuviškosios tapatybės ir gimtosios kalbos išsaugojimo ryšys yra akivaizdus, nes emigrantai Norvegijoje, kurie turi stiprų lietuviškosios tapatybės suvokimą, deda daug pastangų, kad

lietuvių kalba būtų perduota kitai kartai (Gudavičienės 2019: 177). Galima taip pat patvirtinti šią mintį atsižvelgiant ir į motyvacijos teoriją, kur teigiama, kad teigiamos nuostatos kalbos atžvilgiu, didina motyvaciją mokytis ar mokyti šios kalbos (Ortega 2009: 190). Vis dėlto tokį požiūrį išreiškė ne visi šio tyrimo informantai. Vienai informantei lietuviška tapatybė neatrodo tokia svarbi:

35. Gal aš būčiau ta, žinai, tipinė lietuvė, nors aš, nu, myliu Lietuvą, viskas gerai, bet ta lietuvybė man nėra gal apie kalbą, man yra apie, nežinau, apie gerus darbus, apie poelgius teisingus. (Eglė_34)

35 pavyzdyje matyti, kad informantė nesieja lietuviybės su kalba. Tai galima paaiškinti gana paprastai – interviu metu išryškėja, kad ši informantė nėra gryna lietuvė ir, nors pasak jos, jį tikrai myli Lietuvą, tačiau kalba nėra esminis dalykas. Ši informantė atitinkamai neskyrė papildomo dėmesio lietuvių kalbai ir, pasak jos, atsakinėdavo kartais ir norvegiškai savo vaikams (22 pvz.). Štai Johnsen (2016) atliktame tyrime tapatybės svarba taip pat yra tiesiogiai susijusi su gimtosios kalbos perdavimu. Tyrime buvo apklausiamos italų šeimos, gyvenančios Norvegijoje. Jos patvirtina, kad tapatybė yra glaudžiai susijusi su gimtąja kalba: noras perduoti vaikams itališką tapatybę suteikia motyvacijos mokytis juos kalbos (Johnsen 2016: 64). Galimai informantė *Eglė_34* (35 pvz.) nemokė savo vaikų papildomai lietuvių kalbos ir dėl to, kad būdama kilusi iš mišrios šeimos neturėjo pakankamai motyvacijos perduoti lietuvių kalbą ir kultūrą savo palikuoniams.

Taigi, galima teigti, kad lietuvių emigrantų Norvegijoje suvokimas apie kalbą kaip tapatybės dalį yra individualus. Dalis emigrantų tyrimo metu išreiškė didelį norą išsaugoti ir perduoti savo gimtąją kultūrą, tuo pačiu ir kalbą kitai kartai. Vis dėlto viena informantė pažymėjo, kad kalba jai nėra esminis dalykas ir jos nesieja su lietuviybe, galimai dėl to, kad ši informantė yra iš mišrios šeimos. Noras išsaugoti kalbą tiesiogiai susijęs su noru išlaikyti lietuvišką tapatybę – teigiamos nuostatos Lietuvos atžvilgiu prisideda prie didesnės motyvacijos mokytis kalbos. Toliau kitame skyriuje bus grįžtama į šiandienę situaciją – grįžimą į Lietuvą ir iššūkius, su kuriais susiduria grįžę lietuvių emigrantai iš Norvegijos.

2.3. Grįžimas į Lietuvą

Šiame skyriuje grįžtama į dabartinę situaciją, kai emigrantai jau praleido dalį laiko Lietuvoje. Jame bus rašoma apie grįžusių emigrantų vaikų lietuvių kalbą, integraciją mokykloje ir naujoje švietimo sistemoje, bei norvegų kalbos padėtį emigrantams grįžus į Lietuvą.

2.3.1. Grįžusių emigrantų vaikų lietuvių kalba

Net ir tie, kurie labai stengėsi šeimoje išlaikyti lietuvių kalbą, pripažįsta, kad vaikai su lietuvių kalba grįžus į Lietuvą turėjo ir turi problemų. Tai, kad kalbant lietuviškai buvo girdimas akcentas, skaitant lietuviškai tariamos norvegiškos raidės arba sunkumai rašant lietuviškai, patvirtino beveik absoliuti dauguma apklaustųjų emigrantų:

36. Negalėjo skaityti gerai iš tiesų lietuviškai [grįžusi į Lietuvą] <...>, sunku buvo prasilaužti į lietuvių kalbą. (Aistė_11 / mama)
37. Šiaip buvo sunku, taip, bet aš labai labai stengiausi, tikrai galiu pasakyti, labai labai stengiausi ir pramokti ir išmokti, tiesiog kaip ir pritapti prie nu, jų, lygi jų pasiekti [bendraamžių lietuvių] <...>. Aš labai greitai kalbu <...> ir dar norvegų kalboj yra taip, kad vos ne privaloma kaip ir galūnę žodžio nukąst ir aš taip lietuvių kalboj darydavau, ir kartais ir dabar darau. Tai va tas buvo sunku. (Brigita_17)
38. Logopedė sakinių išdainavimą išmušė, nes norvegai vis tiek labiau dainuoja [kalbėdami] <...>, kažkoks tai dialektas, akcentas pas jį buvo išlikęs. Nemokėdavo lietuvių kalboj užbaigti sakinių sustodamas. (Henrieta_38)
39. Aš pastebėjau, kai nuėjom į lietuvišką darželį, kad jinai nežino tokių žodžių, pavyzdžiui, nežino, kas yra *spalvota*. <...>. Mažiau žodžių jinai žinojo lietuvių kalboj <...>, buvo netgi intonacijos kitokios. (Eglė_34)
40. Jisai lietuviškai kalbėjo su, kaip jisai lietuviškai vadinasi, akcentu. Mes, kaip tėvai, mes viso to reikalo negirdėjom <...>. Labai man tas neramino, nes jisai skaitė norvegiškai <...> ir kai mes bandydavom kažką kažkokius žodžius dėlioti lietuviškai, tas didelis skirtumas yra tarp balsių tarimo <...>. Jisai *Rokas*, pavyzdžiui, skaitydavo ne *Rokas*, o *Rūkas*. (Fausta_35)
41. Mokytoja sako: stiprus labai akcentas, nu, nesuprasdavo jos pirmą mėnesį, paskui prasilaužė, žinok, jau po pusmečio kokio buvo viskas gerai, jau puikiai jinai lietuviškai kalbėjo <...>. Tik buvo labai sunku su *e* ir *é*, jinai neskyrė raidžių *e* ir *é*, vaikščiojo pas logopedę <...>. Nu ir dabar, žiūriu, kartais parašo, sakau tai čia *e* ar *é*, skaityk, šeštokė jau. (Ilona_40)
42. Jisai nebuvo niekada vienodai įgudęs. Netgi dabar, jeigu aš jam duodu lietuviškai, jis skaito viskas tvarkoj, bet jeigu tu jam duodi norvegiškai, tai jis suvalgo. (Jolita_40)
43. Buvo akcentas <...>, labai gražus būdavo akcentas, niekas jo atmėgdžiot net negalėdavo. (Gintarė_36)

Visos šios ištraukos (36, 37, 38, 39, 40, 41, 42 ir 43 pvz.) rodo, kad vaikų lietuvių kalba vienaip ar kitaip skirdavosi nuo gimtakalbių lietuvių. Kai kurie (36, 40 ir 42 pvz.) pabrėžia, kad skaitymas kėlė didžiausius sunkumus, nes lietuvių ir norvegų kalboje skiriasi balsių tarimas. Kitiems (37, 38 ir 39 pvz.) sunkumų kėlė ir šnekamoji kalba. Štai net informantė *Brigita_17* (37 pvz.) pripažįsta, kad grįžusi į Lietuvą labai daug dirbo ir stengėsi, kad pasiektų bendraamžių lietuvių lygį,

nors Norvegijoje jos šeimoje ir buvo visiškai išlaikomas vienakalbis diskursas ir į Norvegiją ji išvyko vyresnio amžiaus.

Tai, kad lietuvių kalba yra šiek tiek pakitusi ir neatitinka čia gyvenančio lietuvių vaiko lygio, yra visiškai natūralu. Nors, kaip rašoma Jakaitės-Bulbukienės tyrime (2015: 4), įprastai vienatautėse šeimose gimtosios kalbos išlaikymas pirmos kartos emigrantams neturėtų būti problema, tai yra individualu. Nors dauguma informantų sunkumus lietuvių kalboje įvardijo kaip laikinus, t. y. dauguma klaidų kalbant ar skaitant per laiką dingo, tačiau svarbu paminėti, kad keletas informantų vis dar susiduria su gimtosios kalbos barjeriais. Štai ištraukoje (37 pvz.) galima išvelgti, kad informantė, kuri nuo pirmos iki aštuntos klasės mokėsi Norvegijoje, vis dar jaučia, kad norisi trumpinti galūnes ir kalbant lietuviškai. Šitoks trumpinimas nėra blogas ženklas, verčiau skamba kaip tarmė, tačiau galima matyti, kad tai pačiai informantei kartais kelia diskomfortą, nes aplinkiniai į tai atkreipia dėmesį:

44. Atkreipdavo <...>. Vo jėzus, sako, kaip tu greitai kalbi ir va taip. Ir tėvai sako: nu negalima nukąsti tos galūnės, o aš tiesiog pripratus prie to, taip ir darau. (Brigita_17)

Galima matyti, kad informantei (44 pvz.) toks dėmesys nesukelia teigiamų emocijų, tačiau kartu nėra ir visiškai problematiškas. Kitoje ištraukoje (42 pvz.) matyti, kad, nors ir šeimoje buvo griežtai laikomasi lietuvių kalbos vartojimo ir vaikas skaitė knygas abiem kalbomis nuo pat vaikystės, jis iki pat dabar norvegiškai skaito greičiau. Kita informantė (41 pvz.) pamini kiek labiau, atrodytų, neįprastus lietuvių kalbos trūkumus vaikų kalboje – nors dukra Lietuvoje jau gyvena šeštus metus, vis dar atsiranda netinkamo balsių tarimo. Tai, kad viena kalba vienaip ar kitaip veikia dvikalbio žmogaus kitą kalbą, yra žinomas faktas, todėl nėra neįprasta, kad emigrantų vaikai grįžta ir susiduria su sunkumais rašydami, skaitydami arba netgi kalbėdami lietuviškai. Anot Barbaros Köpke (2004: 6), mokslininkai kartais yra linkę praleisti pro akis faktą, kad antroji kalba stipriai veikia pirmąją. Anksčiau buvo įsitvirtinęs požiūris, kad dvikalbis turi sklandžiai kalbėti abiem kalbomis, kitu atveju jis nebus laikomas dvikalbiu. Vis dėlto toks požiūris keitėsi ir buvo įvedami nauji terminai apibrėžti antrosios kalbos įtaką pirmajai. Vienas iš tokių – kalbos atricija / nykimas (angl. *language attrition*). Kalbos atricija tai reiškiny, kai atsiranda įvairių pokyčių pirmojoje kalboje dėl antrosios kalbos dominavimo (Köpke 2004: 6). Vilkienės (2019: 111) tyrime taip pat patvirtinama, kad emigrantai patiria lietuvių kalbos nykimą. Taigi, ir šio magistro darbo tyrime gyvenant Norvegijoje daugumai vaikų dominuojanti kalba buvo norvegų (ją vartodavo mokykloje, su draugais, žaisdami), todėl, grįžus į Lietuvą ir staigiai perėjus į lietuvių kalbą, lietuvių kalboje pasimatė pokyčių, kurie, ypač tiems vaikams, kurie į Norvegiją išvyko vėlesniame amžiuje jau gerai pramokę lietuvių kalbą, galimai yra nulemti norvegų kalbos.

Grįžusiems emigrantų vaikams Lietuvoje yra suteikiamos tam tikros priemonės padėti integruotis. Daugelis mokyklų šiandien Lietuvoje teikia papildomą lietuvių kalbos mokymą vaikams, kurie anksčiau gyveno užsienyje. Visgi informantai teigia, kad dažnai jiems prisireikia ir logopedų pagalba, mat vaikai grįžta kalbėdami su akcentu arba neištardami žodžių galūnių. Kiti informantai teigė, kad papildomas lietuvių kalbos mokymas, nors ir turėtų būti, bet nėra laisvai prieinamas:

45. Turėjau laikyti testą matematikos ir lietuvių kalbos, ir man matematika yra papildoma, ir lietuvių, kad geriau mokėčiau. (Aistė_11) / Yra papildoma pamoka, taip taip, skiria jai. (Aistė_11 / mama)
46. Mes būtent pasirinkom tą mokyklą, kur papildomai ji pritaikyta iš emigracijos grįžusiems vaikams, nes turėjo programą tokiems vaikams papildomai, logopedo pagalba, lietuvių kalbos papildomos pamokos ir jam va šitas visas paketas priklausė, tai gelbėjo <...>. Tai mokytoja dirbdavo ir pamokų metu, jisai buvo pasisodintas pirmam suole. (Henrieta_38)
47. Tik logopedė buvo reikalinga. (Ilona_40)
48. Į Druskininkus vežiojam, nes norėjau parinkti geresnę mokyklą <...>. Jam yra papildoma viena pamoka per savaitę papildoma, bet pradžioj, žinot, tas toks požiūris <...>. Mokykla nesugebėjo pranešti visiems mokytojams, kad, nu, yra toks vaikas, o ką tu jį atskirsi, jis gi lietuviškai normaliausiai kalba, iš kur tu ten žinosi, kokia ten jo situacija <...>. Tai nuėjau į tą mokyklą pas direktorę ir pašnekėjau. (Jolita_40)
49. Taip buvo pateikta, kad, kaip čia pasakyt, papildomos konsultacijos, nu pagalba mokytis <...> ir tas konsultantas gavosi mūsų pačių mokytoja, o kadangi ta mokytoja ir taip jau nepatinka <...>, dirbdavo su ja, logopedas buvo. (Gintarė_36)

Iš 45, 46, 47, 48 ir 49 pavyzdžių matyti, kad kai kurie informantai grįžę iš Norvegijos siekė gauti papildomą lietuvių kalbos ugdymą. Lietuvoje toks ugdymas yra skiriamas, tačiau, kaip informantė *Jolita_40* (48 pvz.) tvirtino, kartais darbas yra atliekamas ne iki galo: nors mokykla ir afišuojasi kaip teikianti pagalbą iš emigracijos grįžusiems vaikams, mokytojai nėra tinkamai informuoti, o vaikai toliau vertinami pagal bendrąjį mokymo planą. Svarbu atsižvelgti ir į tai, kad visi aukščiau paminėti informantai savo vaikus parsivežė į Lietuvą jau mokyklinio amžiaus, todėl papildomas mokymas buvo ypač aktualus tam, kad grįžę emigrantų vaikai galėtų mokytis tolygiai su bendraamžiais lietuviais. Štai pavyzdyje (49 pvz.) taip pat jaučiama nuoskauda – vaikas nesutarė su mokytoja, todėl mokytis buvo sunku ir dėl to trūko motyvacijos, kuri, kaip mini Ortega (2009: 190), yra ypač svarbi norint išmokti kalbą. Tai, kad tiek grįžusiems vaikams, tiek mokytojams yra sunku dirbti tokioje situacijoje, rašo ir Poderienė bei Tamulionienė (2020: 93). Jų tyrime galima rasti pavyzdžių, kai mokytojai jaučiasi palikti vieni, be papildomos pagalbos ir apmokymo, kaip reikia dirbti su grįžusiais vaikais. Dažnu atveju trūksta ir laiko, tokius mokinius sunku integruoti ir mokyti bendrai kartu su klase, todėl praverstų padėjėjai. Tačiau sutinkama, kad visiems iš užsienio

grįžusiems emigrantų vaikams yra reikalinga papildoma pagalba mokykloje, už kurią atsakingi yra tiek tėvai, tiek mokytojai (Poderienė, Tamulionienė 2020: 93). Dauguma šio magistro darbo informantų patvirtino papildomos pagalbos reikalingumą. Vis dėlto jos prisireikė ne visiems informantams:

50. Grįžom metai iki priešmokyklinės, kur jau ten jie ruošia, žinai, tai ne <...>. Dėl kalbos, aš sakyčiau, išvis niekas ten neakcentavo ir niekas <...>. Aš ir stengiausi nesakyti, nes paskui gi yra tas tipo, grįžot iš Norvegijos, tai čia tas *barnevernet* [= vaiko teisių tarnyba] jus čia sučiupo, dėl to jūs čia grįžot. (Eglė_34)

51. Niekas mums nesiteikė nieko siūlyti, ta prasme, toj priešmokyklinėj. (Fausta_35)

52. Grįžau į tą pačią mokyklą, į tą pačią klasę [kurią lankė prieš išvykstant] <...>. Bendrai paėmus, nebuvo kažkokių didelių sunkumų, gana greitai pritačiau <...>. Buvau pripratęs prie norvegų kalbos, tai galbūt šiek tiek buvo keista, kad vėl viskas kita kalba, bet kadangi tai yra gimtoji kalba, tai nesudarė didelių kažkokių sunkumų. (Domas_23)

Pavyzdžiuose (50 ir 51 pvz.) informantės mamos negavo ir neprašė jokio papildomo lietuvių kalbos ugdymo, tačiau svarbu atsižvelgti ir į tai, kad vaikai grįžo į darželio grupę arba priešmokyklinę klasę. Tėvai tikisi, kad tokių metų vaikas natūraliai dar išmoks lietuvių kalbą bendraudamas su bendraamžiais. O 52 pavyzdyje matyti, kad grįžusiam iš emigracijos vaikinui papildomo mokymo ir nereikėjo, jis emigracijoje praleido tik trejus metus, lietuviškoje mokykloje mokėsi iki pat septintos klasės prieš išvykstant, todėl gimtoji kalba nesudarė didelių kliūčių pasivyti bendraamžius.

Taigi, didžioji dauguma šio tyrimo dalyvių patvirtino, kad grįžimas kalbiniu atžvilgiu nebuvo paprastas – lietuvių kalba po tam tikro laiko Norvegijoje buvo pakitusi. Dėl to prisireikė papildomų pastangų, kad vaikai galėtų mokytis su bendraamžiais, buvo pasitelkti logopedai, papildomi lietuvių kalbos mokytojai, kuriuos teikia mokykla ir t. t. Vis dėlto papildomas mokymas nėra taip paprastai integruojamas į kasdienybę – mokytojai nėra informuoti arba, pasak informantų, neatlieka savo darbo iki galo, tai dar labiau sunkina vaikų integraciją. Kitai mažesnei daliai emigrantų didesnių bėdų su lietuvių kalba neiškilo, nes jie arba grįžo į paruošiamąją klasę, arba grįžo į Lietuvą po trumpo laiko emigracijoje ir jau vyresniame amžiuje. Visgi lietuvių kalba – ne vienintelis dalykas mokykloje, keliantis rūpesčių kai kuriems emigrantams. Štai didžiulis švietimo sistemų skirtumas, apie kurį bus rašoma kitame skyriuje, sukėlė kur kas didesnių problemų.

2.3.2. Lietuvos ir Norvegijos švietimo sistemų skirtumai

Emigrantų vaikai grįžę į Lietuvą siekia kuo greičiau integruotis ir pasiekti bendraamžių lietuvių lygį. Viena iš pagrindinių vietų, kurioje vaikai turi prisitaikyti yra mokykla. Švietimo įstaigų skirtumus galima išvelgti kiekvienoje šalyje. Lietuva ir Skandinavijos šalys ne išimtis. Apie tai, kad mokymo sistema Lietuvoje gerokai skiriasi įvairiais aspektais nuo užsienio šalių, jau buvo aprašyta Lukočiūtės ir Mickutės tyrime (2009) apie grįžusių emigrantų mokymosi patirtis. Grįžę emigrantai ypač pabrėžia tai, kad Norvegijoje mokslas yra orientuotas į asmenybės augimą, o to pasigendama Lietuvoje:

53. Ta prasme aplemai apie visą santykį su vaiku Lietuva yra kosmiškai atsilikusi nuo Norvegijos <...>. Lietuvoj vaikus suryja sistema. Lietuvoj yra sistema ir nėra to kažkokio atskiro santykio su vaiku. Ta prasme Norvegijoje vaikas yra asmenybė <...>, nes vaiko gerovė yra pačiame aukščiausiam lygmeny. (Fausta_35)
54. Pas juos mokykloje ne tiek buvos skiriamas dėmesys, ką tu turi išmokyti, ne. Ten visas dėmesys žmogui. Koks tu žmogus, kaip tu bendruomenėje esi <...>. Tu supranti, kad jisai auga kaip žmogus labiau negu kaip mokinys. Ir kai tu matai tą, galvoji, vat geras, vat dabar suprantu, kodėl jie tokią visuomenę turi <...> ir kodėl jie gali džiaugtis. (Jolita_40)
55. Kai aš matau vaikus, depresuotus vaikus, o ten mačiau laimingus vaikus, tai aš rinkčiausi už laimę <...>, nes laimingi vaikai, kai jiems ateis poreikis tam tikrų žinių, jie tas žinias susiras bet koku atveju susiras. (Gintarė_36)

Interviu ištraukose (53, 54 ir 55 pvz.) išryškėja, kad mokinių gerovė yra svarbi Norvegijos švietimo sistemos dalis. Lietuvos švietimo sistema, kita vertus, yra vadinama „visa ryjančia“. Tokia metafora galimai reiškia, kad sistemoje egzistuoja hierarchija ir mokytojai yra įpareigoti laikytis taisyklių, kurios yra suteiktos aukščiau esančiųjų. Toks atradimas nėra visiškai naujas, štai Lukočiūtės ir Mickutės (2009: 92) tyrime teigiama, kad iš užsienio grįžę emigrantų vaikai jaučiasi, tarsi pagrindinis mokymosi rezultatas yra visa lemiantis pažymys ir mokiniai yra įpratę mokytis pagal sistemą (Lukočiūtė, Mickutė 2009: 92). Pagrindinis tos sistemos bruožas – vertinimas, kuris vienai informantei taip pat pasirodė ne visiškai teisingas ir nesuteikiantis noro tobulėti:

56. Bet aš žiūriu dabar, nu tai irgi čia buvo lietuvių kažkoks kontrolinis ar kas, nu ir šešis gavo čia dabar, nu koks gali būti dar vertinimas, jūs man pasakykit, vaiko du metus besimokančio lietuvių kalbos tolygus su kitais vertinimais [vaikas yra penktokas] <...> tu jį turi vertinti taip <...>, kad jis kaip pirmokas vos ne rašyboj <...> kaip antroją geriausiu atveju gali vertinti. (Jolita_40)

Taigi ištraukoje (56 pvz.) atsispindi mamos nepasitenkinimas vertinimo sistema. Nors ši šeima ir turėjo labai griežtas nuostatas dėl lietuvių kalbos ir šeimoje buvo vartojamas vienakalbis diskursas, rašybos vaikui teko mokytis nuo nulio. Tokią sistemą informantė mato kaip ne visai sąžiningą. Informantė mini, kad grįžęs iš emigracijos penktokas per lietuvių kalbos pamoką yra

vertinamas atsižvelgiant į jo bendraklasius, nors lietuvių kalbos vaikas mokosi tik pirmus metus. Toks vertinimas gali sukelti neigiamų emocijų vaikui, tačiau informantė vėliau interviu metu pamini, kad vaiką jau išmokė nekreipti dėmesio į pažymius. Vertinimo sistemų skirtumas randamas ir Lukočiūtės ir Mickutės (2009) tyrime. Jame teigiama, kad Lietuvoje informantai, jaučiasi, kad pažymiu yra vertinamos ne tik žinios, bet ir mokinio poelgiai, kurie niekaip su tuo nesusiję. O pažymys dar kitaip įvardijamas kaip mokytojo valia – mokytojas, pasitelkdamas pažymį, gali mokinį pagirti arba atvirkščiai, nubausti. Tokia pažymio funkcija yra ypač neįprasta užsienio šalyse, kuriose gyveno emigrantai (Lukočiūtė, Mickutė 2009: 96). Tai, kad pažymys būtų drausminimo priemonė, šio darbo informantai nesakė, bet vertinimo, neatsižvelgiant į aplinkybes, yra (56 pvz.). Kitas faktas, kuris ypač sukelia didelių sunkumų vaikų integracijai, tai lietuvių bendravimo kultūra. Bent keletas informantų paminėjo, kad Lietuvoje vaikams sunkiau pritapti:

57. Ten [Norvegijoje] labai draugiški yra vaikai. Ten [Norvegijoje] visada, kai naujas vaikas ateina, visi priima. (Aistė_11) / Didelis kultūrinis skirtumas, žinokit. Ten [Norvegijoje] tikrai labai draugiški vaikai ir jokių pravardžiavimų nėra ir tiesiog, ir tikrai, ir tikrai draugiški, ir niekada blogo žodžio nepasakys, arba, kad ir mokytojai ar dar kažkas visą laiką pagirs <...>. Jinai pajuto, kad čia [Lietuvoje] kitaip. (Aistė_11 / mama)
58. Man žiauru, man gaila vaikų, nes jie neturi vaikystės [Lietuvoje] <...> ir šaiposi ir visa kita dabar pradinukai, visko būna, nes jisai, kartais jį pabrėžia, kad jis čiut ne silpniausias klasėje yra, nes jis lietuvių kalbos jisai, nu jam labai nepatinka lietuvių kalba, ypač rašymas, jisai daro klaidas <...>. Labai sunku skatinti jį, nes, kiek namie pavyksta jį paskatinti, kad tu išmoksi, svarbiausia, kad tu mokiesi <...>, o mokykloje gaunasi taip – kodėl tas nepadaryta? Kodėl anas nepadaryta? Labai jaučia priešišumą [atsidūsta] <...>. Jau per patį pirmą susitikimą mačiau, kai mes nuėjom į mokyklą, su mokytoja susipažinti, tai mačiau tą mokytojos tokį <...> čia ne Norvegija, čia Lietuva, čia reikia daug mokytis <...>. Nieko panašaus nebūdavo, kad kažkas gero tavęs laukia mokykloje. (Gintarė_36)
59. Pamatau, kaip jam [vaikui] sunku. Ten pravardžiuot pradėjo jį toj mokykloj, ten visos tos patyčios, visokios <...>. Ir nėra to reagavimo staigus kaip Norvegijoje <...>. Niekas nereaguoja ir dar žiūri keistai, kad tu čia taip reaguoji, pasakai ten auklėtojai, kad jis čia [patiria patyčias], „Tai čia normalu, kad jis čia patiria tas patyčias, nu čia tokie tie vaikai, čia viską nu tai, reikia jam kažkaip išmokyti [nereaguoti]“, nu, reiškias, čia jo problema, kad jis nemoka atitinkamai reaguoti. (Jolita_40)

Patyčių prevencija Lietuvos mokyklose yra ypač reikalinga ir tai įrodo Zaborskio ir Vareikienės (2015) tyrimas. Jame prieita prie išvados, kad patyčios mokyklose mažėja bėgant laikui (nuo 1994 m. iki 2014 m.), tačiau vis dar yra dažnos ir su jomis nesusiduria tik kas trečias arba ketvirtas mokinys (Zaborskis, Vareikienė 2015: 45). Tokius duomenis patvirtina ir šio tyrimo informantai (57, 58, 59 pvz.). Ištraukoje (57 pvz.) tiek vienuolikmetė informantė, tiek jos mama kelis kartus interviu metu pabrėžia, kad Norvegijoje vaikai draugiškesni nei Lietuvoje. Sakoma, kad

Lietuvoje yra pravardžiuojamasi (57, 58, 59 pvz.) ir kad vaikams sunku tai priimti. Informantei (59 pvz.) pabandžius sureaguoti į patyčias, į ją mokykloje nebuvo žiūrima rimtai, juk tokie yra visi vaikai. Neva mokinys turi išmokti atitinkamai reaguoti į patyčias. Vis dėlto patyčios yra ne vienintelė problema, su kuria susiduria grįžusių emigrantų vaikai. Štai mokinio ir mokytojo santykis Lietuvoje yra kiek kitoks nei Norvegijoje:

60. Nu, aišku, tarp kolegijos ir mokyklos Norvegijoje yra šiek tiek skirtumas, bet <...> pas mus Norvegijoje yra labai stipriai, pavyzdžiui, suteikiama pagalba, jeigu tau kažkas negerai, pavyzdžiui, emociškai. Prisimenu man, vis tiek Norvegijoje buvo periodų, kai susipyksti su draugėm ar dar kažką, vis tiek išsilieji kažkiek ant mokytojų <...> ir iš karto, jeigu mokytojas tai pastebi, jis iškart nusileidžia, tau nieko nesako, tiesiog užglaisto tą ir galiausiai po pamokos mokytojas prie tavęs prieis, su tavim pakalbės, paklaus, kas tau yra ir kaip galima tai išspręsti. (Cecilija_21)
61. Mano pirmasis įvaizdis buvo nekoks <...> ir aš pagal viską turėjau būti a klasėje, bet mane padėjo į c. O ten toj c klasėj, žinokit, baisu <...>. Sako viena mergaitė: „Aš nebedarysiu užduočių“, „O kodėl nedarysi?“, „Tai man tai atlyginimo niekas nemoka“. Atėjo mokytoja ir trenkė penkis eurus ant stalo. Sako: „Tai dabar darysi?“ <...>. Pradėjo ten jos viena ant kitos staugt <...>. Aš šokiruota buvau, galvojau, kad čia visur taip vos ne yra. (Brigita_17)

Lukočiūtės ir Mickutės (2009: 91) tyrime taip pat išryškėja skirtingas mokytojų ir mokinio santykis Lietuvoje ir emigracijoje. Štai Lietuvoje yra hierarchiškai aukštesnis mokytojo vaidmuo, o emigracijos šalyse mokytojo ir mokinio santykis būna labiau draugiškas (Lukočiūtė, Mickutė 2009: 91). Ne vienas informantas pabrėžia, kad jiems Lietuvoje kai kuriais atvejais mokytojų elgesys yra nepriimtinas (58, 59, 60 ir 61 pvz.). Anot informantų, mokytojai netinkamai reaguoja į patyčias ir nesuteikia saugios aplinkos jautresniam vaikui. Žinoma, galima daryti prielaidą, kad visokių mokinių ir mokytojų yra tiek Lietuvoje, tiek Norvegijoje, nes štai kita informantė didesnių nusiskundimų lietuviška švietimo sistema neturėjo:

62. Čia Lietuvoj mokyklose gi labai daug visokių vaikam būrelių, veiklos <...>. Va to gal mums Norvegijoje ir trūko, vaikų užimtumo. (Henrieta_38)

Toks teiginys (62 pvz.), kad Norvegijoje vaikams trūksta veiklos taip pat buvo ne vienas. Tačiau ši informantė nebuvo nusivylusi ir lietuviška mokymo sistema. Vaiko integracija, pasak jos, nebuvo sudėtinga, jis lengvai adaptuojasi visokiose aplinkose. Galima atkreipti dėmesį ir į tai, kad emigrantės sūnus Lietuvoje pradėjo lankyti pirmąją klasę, kurioje visi vaikai yra naujai susirinkę ir mokymas tik prasideda, o kitų informantų (57, 58, 59 pvz.) vaikai arba patys informantai (60 ir 61 pvz.) į Lietuvą grįžo jau vyresnėse klasėse. Visgi ir keletas kitų informantų, bendrai nusivylusių Lietuvos švietimu, įvardijo, kad Lietuvoje vaikai užimti, o Norvegijoje paprasčiausiai neturi ką veikti:

63. Ten tikrai nebūdavo ką veikt. <...> Grįžti po mokyklos, pažiūri multikus, pavalgai, pasėdi, pažiūri kažkokius dar vaizdelius, padarai namų darbus ir sėdi prie telefono ir eini miegot. (Brigita_17)
64. Va tas ir yra. Po mokyklos namo, prie kompo ir į lovą. Viskas <...>. Veiklos neturėdavau, nes ten tokie kaip būreliai, užsiėmimai, ten nėra populiariu taip, kaip Lietuvoje. (Cecilija_21)

Iš 63, 64 pavyzdžių matyti, kad informantės, kurios pačios lankė mokyklą Norvegijoje, teigia, kad popamokinės veiklos ten nėra populiarios. Po mokyklos vaikai laisvalaikį leidžia prie kompiuterio, kas joms atrodė didžiulis trūkumas. Vis dėlto kai kurie informantai dar ir pažymi, kad Lietuvoje mokslas žymiai sudėtingesnis, o Norvegijoje ypač lengvas:

65. Kiek pastebėjau, tai ten mokslo lygis žemesnis šiek tiek, bent jau, nu kaip labai sunku sakyti, nežinau, kaip kitose Norvegijos mokyklose. Bet lyginant su ta mokykla [kurioje mokėsi informantas], tai toks jausmas, kad ten kokiais trim metais ar dviem atsilikę biški, kas liečia mokslo programą. (Domas_23)
66. Norvegijoje ten labai lengva, viskas labai lengva ir Lietuvoje, kai atvažiauvau, tai sunkiau. (Aistė_11). / Tenai tikrai nu mokykloje pagrinde nelabai ką ir moko, o čia tikrai moko. (Aistė_11 / mama)
67. Norvegijoje tai man matematika tikrai neblogai sekėsi, o čia tai tikrai sunku buvo ir dabar sunku yra. (Brigita_17)
68. Tik tiek, kad sakydavu Norvegijoje yra biški kitaip, mes daugiau žaisdavom, daugiau klasės ta rutina biški laisvesnė, bet priprato ir čia jusiai. (Henrieta_38)
69. Tempą reikėjo labai stipriai didinti, ko ten niekas nedidino to tempo. Kiekvienas savo tempu dirbo, jie visi dirbo laimingi, mokindavosi per žaidimus daug dalykų išmokdavo <...>. Tas grįžimas buvo tikrai labai sunkūs metai, dar karantinas kaip tikrai pavasarį mum išpuolė. (Gintarė_36)

Šie informantai (65, 66, 67, 68 ir 69 pvz.) patvirtina, kad Lietuvoje mokslas yra žymiai sudėtingesnis nei Norvegijoje. Tą galima patvirtinti atsižvelgiant ir į Lukočiūtės ir Mickutės tyrimą (2009), kuriame galima rasti pavyzdžių, kai emigracijoje mokslas yra „laisvesnis“, ten medžiaga dėstoma paprasčiau, todėl ją įsisavinti galima greičiau – viso to rezultatas yra lengvesnis mokslas (Lukočiūtė, Mickutė 2009: 101). Grįžusių emigrantų vaikai turi padidinti tempą ir pasivyti bendraamžius. Štai informantei (69 pvz.) prie didelio tempo prisidėjo ir prasidėjęs karantinas ir nuotolinis mokymasis, tai taip pat sunkino jau ir taip nelengvą adaptacinį vaiko laikotarpį.

Taigi, grįžusio emigrantų vaiko gyvenimas pasikeičia, siekiama pritaipyti prie bendraamžių ir nuo jų nesiskirti kalbine prasme, tačiau dideli skirtumai švietimo sistemose gali būti kliūtis greitai integracijai ir kalbos išmokimui. Iš pateiktų interviu ištraukų galima matyti, kad Norvegijoje mokslas, daugelio informantų nuomone, yra lengvesnis, orientuotas į vaiko, kaip asmenybės, tobulėjimą, o ne į „sausą mokslą“. Prie sudėtingos adaptacijos lietuviškoje mokykloje prisideda ir didelio masto patyčios, kurias patvirtino dauguma informantų ir mokytojų abejingumas vaikų gerove. Vis dėlto ne vienas informantas Norvegijos švietimo sistemoje pasigedo popamokinės veiklos, kuri yra ypač

populiari Lietuvoje. Norvegų kalba, kita vertus, daugelio apklaustų grįžusių emigrantų vaikams vis dar buvo viena iš dviejų pagrindinių kalbų, todėl apie tai, kokią vietą grįžus į Lietuvą ji užima kasdienybėje, bus rašoma kitame skyriuje.

2.3.3. Norvegų kalba Lietuvoje

Akivaizdu, kad norint kalbėti ir neužmiršti tam tikros kalbos, reikia ją aktyviai vartoti. Pagal aktyvacijos slenksčio hipotezę (angl. *The Activation Threshold Hypothesis*) kalbos, kuriomis kalbama dažnai, gali lengvai būti aktyvuojamos (Köpke 2004: 5). Visgi grįžusių emigrantų vaikai, dažnu atveju susitelkia į gimtosios kalbos mokymąsi, kuris tuo metu būna ypač aktualus mokykloje, o norvegų kalba atsiduria antrame plane. Reikia pabrėžti, kad daugelis emigrantų pripažino, kad norvegų kalbą vaikai užmiršo ypač greitai, nepaisant to, kad tai buvo viena iš pagrindinių arba pagrindinė kalba, kurią jie vartojo gyvendami emigracijoje:

70. Vaikai primiršę <...>. Jau pašnekėti vaikai buvom nuvažiavę [į Norvegiją] su kaimynų berniuku, jau sunkiai, jie rado išeitį, kad jie abudu moka anglų kalbą, tai šnekėjosi angliškai. (Henrieta_38)
71. Nu nes kai grįžom, nu natūralu, ji pamiršo ją [norvegų kalbą] ir kuo toliau, tuo labiau va išvis nieko neatsimena. Nu iki dešimt suskaičiuoja. (Eglė_34)
72. Jeigu aš bandau jo kažko paklausti [norvegiškai], jis man angliškai atsako. Jisai kaip ir supranta, jo pašmonėje susidėlioja, kad čia yra truputėlį kita kalba, negu kad jisai kalba nuolatos, bet tada jam angliškai [norisi atsakyti]. (Fausta_35)
73. Gegužę, po metų, kai mes išvažiuom, atvažiavo jos draugė [norvegė] į Lietuvą čia su mama ir jinais [dukra] nebemokėjo visiškai norvegiškai <...>, nes nu visiškai, aš net buvau pati nustebusi, žinai, tu niekada ir netikrini jos kalbos ir negalvoji, kad ji ją gali pamiršti greitai <...>, bet po kokių trejų metų jai pradėjo sugrįžti žodžiai <...>. Kartais paklausia: „Mama, o čia toks žodis norvegiškas?“, sako atsiminiau. (Ilona_40)
74. Kiek ir va pasiimam knygučių ar vieną kitą žodį kur randa, va, tiesiog neatsimena tų žodžių. (Gintarė_36)
75. Absoliučiai dabar jau nebenaudoju [norvegų kalbos] ir šiaip labai gaila, nu, bet nėra, kur jos naudot <...>. Na, jeigu kažką reikia paskaityti, aišku, suprantu, bet šiaip tai ne. (Brigita_17)
76. Šiek tiek prisimiršo, bet tada po mokyklos įstojau į Skandinavistiką, tai vėl teko prisiminti kalbą (Domas_23)

Dauguma respondenčių mamų (70, 71, 72, 73 ir 74 pvz.) tvirtino, kad norvegų kalbą vaikai užmiršo per gana greitą laikotarpį. Taip galėjo nutikti dėl didelio spaudimo mokykloje kuo greičiau išmokyti lietuvių kalbą ir pasivyti bendraamžius. Dvi informantės (70, 72 pvz.) paminėjo, kad vietoje

norvegų kalbos vaikai renkasi anglų kalbą, tai yra įdomu, tačiau tikriausiai akivaizdu, nes anglų kalba tampa kosmopolitine kalba. Tai, kad norvegų kalbą greitai pasimiršo, patvirtino ir jaunieji grįžę emigrantai (75 ir 76 pvz.). Toks perėjimas yra visiškai natūralus, juk visi informantai atvyko į šalį, kurioje visur vartojama lietuvių kalba, o norvegų kalbai nebeliko vietos. Neieškant aplinkybių ją vartoti, ilgainiui kalba nyksta (Holmes 2001: 60). Vis dėlto daugelis mamų išreiškia norą išsaugoti norvegų kalbą ir gailisi, kad apie tai negalvojo anksčiau, tik grįžus iš Norvegijos:

77. Jei būtume ką tik grįžę, aš tikrai labiau norėčiau išlaikyti tą kalbą, nes matau, kad ji pati domisi, mes dar iki šiol žiūrim *NRK*, jinai žiūri ten *Fantorangen* [= animacinis filmukas apie dramblių] <...>. Aš gailiuosi, kad aš tą paleidau. <...>. Aš galvoju apie tai [papildomą norvegų kalbos mokymą vaikui], bet galvoju turbūt ir aš nepavešiu dirbant, nes reiktų turbūt ir vežioti arba pačiai mokyti. (Eglė_34)
78. Dar bandžiau aš ieškoti kažkokių čia norvegiškų, ta prasme, norvegų bendruomenių <...>, bet nieko mes neradom. (Fausta_35)
79. Kai pastebėjom, kad jai ta kalba dingo, žinai, aš pradėjau jungti tą norvegišką <...> *barnTV* [= vaikams skirta televizija] <...> bet neįdomu jai buvo visiškai <...>. Aš labai norėjau, kad ji eitų į kursus čia. (Ilona_40)
80. Specialiai parsivežiau [norvegiškas knygas] <...>, kad palaikyti <...>. Norėtusi [išlaikyti norvegų kalbą]. (Jolita_40)

Štai keturios mamos (77, 78, 79 ir 80 pvz.) išreiškia norą išsaugoti norvegų kalbą, kai kurios nesėkmingai ieško norvegiškų bendruomenių arba kursų, kitos duoda skaityti norvegiškas knygas, žiūrėti filmukus. Kai kurios informantės mano, kad nors norvegų kalbą vaikai jau yra užmiršę, ji gali būti nesunkiai aktyvuojama:

81. Naudojamės *Netflixu*, tai jie ten dar susiranda norvegų kalba filmukus, jiems įdomu paklausti <...>. Specialiai nemokinu, nes galvoju vis tiek kažkiek yra likę toj galvelėj, vėliau ateičiai prisiminti jiems bus lengviau. (Henrieta_38)
82. Palaipsniui, manau, greitai ta kalba atsistatytų. (Fausta_35)
83. Jeigu reikėtų, jai turbūt būtų lengviau, žinai, prisimint. (Ilona_40)

Reikia pažymėti, kad šiais laikais aplinkybes vartoti kalbą galima nesunkiai susikurti pačiam. Tokios technologijos kaip internetas, socialiniai tinklai atveria visas galimybes ieškoti bendraminčių norvegų, palaikyti ryšį su draugais Norvegijoje ir t. t. Vis dėlto informantai patys neįdeda pastangų, kad vaikams sukurtų erdvę vartoti norvegų kalbą. Daugelis mamų norėtų, kad jų vaikai ateityje galėtų kalbėti norvegiškai, tačiau šiuo metu tai jiems atrodo sunkiai pasiekama, o galbūt trūksta motyvacijos. Informantų manymu, norvegų kalba jau yra vaikų pasąmonėje, todėl ji nesunkiai galėtų būti aktyvuojama, pavyzdžiui sukūrus vaikui aplinką, kurioje kalbama tik norvegiškai. Kadangi būtent taip atsitiko kai kuriems vaikams su lietuvių kalba grįžus į Lietuvą, galimai taip būtų ir su

norvegų kalba. Hilbig (2019: 237) taip pat atrado, kad lietuvių emigrantų vaikai, paprastai aktyvuoja lietuvių kalbą per atostogas Lietuvoje. Iš to galima daryti prielaidą, kad, sukūrus vaikams aplinką, kurioje būtų tik norvegiškai kalbantys asmenys, norvegų kalba būtų taip pat aktyvuojama. Nors norvegų kalbos daugeliui informančių mamų išsaugoti nepavyko, keletas jų pačių norvegų kalbą vartoja aktyviai grįžus į Lietuvą. Keturi informantai (*Domas_23, Eglė_34, Fausta_35 ir Ilona_40*) dirba arba dirbo norvegiškose įmonėse Lietuvoje, kuriose darbo kalba yra norvegų. Skandinavų kalbos Lietuvoje šiuo metu yra ypač populiarios ir finansiškai mokios, todėl kai kurioms informantėms darbo pasiūlymas skandinavų kalba atrodo viliojantis ir šiuo metu tinkamas. Didžiosios daugumos informantų santykis su Norvegija taip pat yra pozityvus – jie nesigaili praleisto ten gyvenimo, džiaugiasi išmokę kalbą ir jeigu ne artimųjų ratas čia Lietuvoje – mielai gyventų ir Norvegijoje, vis dėlto pozityvus santykis su emigracijos šalimi taip pat nesuteikia noro įdėti pastangų į vaikų norvegų kalbos išsaugojimą.

Taigi, grįžusių emigrantų vaikai dažnu atveju norvegų kalbą pamiršo labai greitai. Perėjimas į lietuvių kalbą gyvenant Lietuvoje yra visiškai natūralus, tačiau daugelis informantų pabrėžia, kad norvegų kalbą išsaugoti jie taip pat norėtų. Šis noras kol kas nevirto realiomis pastangomis padėti šią kalbą išlaikyti vaikams, tačiau dalis suaugusių informantų kalbą vartoja arba vartojo darbe arba studijose.

IŠVADOS

Atlikus 10 giluminių pusiau struktūruotų interviu ir juos išanalizavus, galima teigti, kad emigrantų nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu yra teigiamos, o emigracijoje dauguma informantų šeimoje rinkdavosi vienakalbį lietuvišką diskursą. Norvegų kalbą grįžusių emigrantų vaikai greitai pamiršta ir jai išlaikyti pastangos nėra dedamos, tačiau kai kurie suaugę grįžę emigrantai vis dar vartoja norvegų kalbą darbe Lietuvoje.

Tiriamųjų nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu jiems dar gyvenant Norvegijoje buvo teigiamos. Dalis jų dėjo papildomas pastangas emigracijoje, kad lietuvių kalba būtų išlaikoma šeimoje. Vieni lietuvių kalbos mokė pasitelkdami lituanistines mokyklas ar lietuviškų knygų skaitymą, kiti - nuotolinį mokymą Lietuvos mokykloje ir atostogas Lietuvoje. Kita dalis tiriamųjų, kurie su lietuvių kalba emigracijoje papildomai nedirbo, yra vaikai, kurie emigravo vyresniame amžiuje jau puikiai mokėdami gimtąją kalbą, arba suaugę, kurie planavo grįžti į Lietuvą prieš vaikui pradėdant eiti į mokyklą. Dalis tiriamųjų pabrėžia lietuvių kalbos ir kultūros svarbą, kuri buvo ypač aktuali emigracijos periodu. Teigiamos nuostatos Lietuvos ir lietuvių kalbos atžvilgiu ir noras perduoti lietuvišką kultūrą suteikė motyvacijos papildomai mokyti savo vaikus lietuvių kalbos ir tai tiesiogiai koreliuoja su lietuvių kalbos išsaugojimu emigracijoje. Didžioji dauguma grįžusių emigrantų iš Norvegijos deklaruoja, kad dar gyvenant emigracijoje, šeimoje jie vartodavo tik lietuvių kalbą. Mažuma teigė, kad jų vaikai kartais kalbėdavo norvegiškai namuose, o ir jie patys kartais rinkdavosi pereiti į daugumos kalbą, ypač esant norvegų apsuptyje. Beveik absoliuti dauguma tiriamųjų paminėjo, kad kodų kaita buvo ir yra įprastas reiškinys jų šeimose: įvairūs norvegiški žodžių intarpai yra iki pat dabar išlikę grįžusių emigrantų kalbiniame elgesyje.

Grįžus į Lietuvą didžioji dauguma emigrantų vaikų susidūrė su sunkumais lietuvių kalboje, nes ši kalba emigracijoje nebuvo pilnai išmokta arba kalboje buvo atsiradę tam tikrų pokyčių nulemtų norvegų kalbos. Vieni vaikai turėjo akcentą, kitiems sunkiau sekėsi skaitymas. Tam, kad problemos būtų išspręstos ir vaikai greičiau pasiektų bendraamžių lietuvių kalbinį lygį, dalis tėvų pasitelkė mokyklų siūlomą pagalbą – papildomą lietuvių kalbos mokymą ir logopedus. Vis dėlto toks mokymas, kaip buvo pastebima, nėra lengvai prieinamas. Lietuvos švietimo sistema taip pat labai skiriasi nuo norvegiškosios, o tai sukėlė papildomų rūpesčių tėvams: patyčios, mokytojų abejingumas ir sudėtingas mokslas yra pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria grįžusių emigrantų vaikai siekdami kuo greičiau adaptuotis.

Norvegų kalba, kuri užėmė ypač svarbią vietą emigracijos periodu, tapo pasyviai arba visiškai nebevertinama vaikų. Dauguma grįžusių emigrantų vaikų, nors ir puikiai mokėjo bei vartojo norvegų kalbą kasdien emigracijoje, grįžę į Lietuvą ją itin greitai užmiršo. Tėvai išreiškė norą, kad norvegų

kalbą vaikai išlaikytų, tačiau nedėjo papildomų pastangų, t. y. nesukūrė aplinkos vaikams vartoti norvegų kalbą. Vis dėlto kai kurie informantai patys išlaikė norvegų kalbą ir ją pritaikė darbe Lietuvoje.

Šis tyrimas gali toliau prisidėti prie grįžusių emigrantų kalbinių tyrimų ir padėti grįžusiems emigrantams suprasti, kad ne tik kalba, bet ir švietimo sistemų skirtumai gali būti didelis integracijos barjeras. Šis darbas neparodo, kokias nuostatas ar kokį kalbinį elgesį praktikuoja bendrai visi grįžę iš Norvegijos emigrantai, nes yra apimama tik labai nedidelė 10 emigrantų grupė. Ateityje šis tyrimas galėtų būti praplečiamas etnografiniu aspektu, stebint emigrantų kalbinį elgesį iš šalies arba jiems sutikus, juos įrašant kasdienėse situacijose. Taip būtų patikrinamas ir informacijos tikrumas. Svarbu pabrėžti, kad šio darbo tyrėja informantams buvo svetimas žmogus, todėl visa tiriamųjų pateikiama informacija netūrėtų būti priimta kaip gryna tiesa, t. y. tiriamieji gali sąmoningai arba pasąmoningai nuslėpti svarbius dalykus.

ŠALTINIAI

- Migracija skaičiais. Prieiga internetu: <https://123.emn.lt/#migracijos-tendencijos> [žiūrėta 2020-01-29].
- Norvegija.org. Prieiga internetu: <http://norvegija.org/lietuviu-bendruomens-ziureta> [2021-01-20].
- Statistisk sentralbyrå (SSB). Prieiga internetu: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring> [žiūrėta 2021-01-14].
- Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (SMM). Prieiga internetu: https://www.smm.lt/web/lt/LR_pilieciu_uzsienieciu_gyvenanciu_lietuviye_vaiku_ugdymas_bendrojo_lavinimo_mokyklose [žiūrėta 2021-01-20].
- Utdanningsdirektoratet (Udir). Prieiga internetu: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/minoritetspraklige/regleverk-som-gjelder-spesielt-for-minoritetspraklige/skole/6-16-ar/> [žiūrėta 2021-01-25].

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Barron-Hauwaert, S. 2004. *Language Strategies for Bilingual Families*. Multilingual matters LTD: Clevedon, Buffalo, Toronto, p. 48-69, 211-215.
- Barron-Hauwaert, S. 2011. Family profiles. *Bilingual Siblings: Language Use in Families*. Multilingual Matters: Bristol, Buffalo, Toronto, p. 165-202.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. London: Polity Press.
- Brinkmann, S., Tanggaard, L. 2010. *Kvalitative metoder. En Grundbog*. Hans Reitzels Forlag: Denmark, p. 17-24.
- De Houwer, A. 1999. *Environmental Factors in Early Bilingual Development: the Role of Parental Beliefs and Attitudes*. Research gate.
- De Houwer, A. 2007. Parental language input patterns and children's bilingual use. *Applied Psycholinguistics*, 28, p. 411-424.
- De Houwer, A. 2017. The role of language input environments for language outcomes and language acquisition in young bilingual children. Iš: Miller, D., Bayram, F., Rotham, J. & Serratrice, L. *Bilingual Cognition and Language: the State of the Science Across its Subfields*. Amsterdam, the Netherlands: John Benjamins.
- Dörnyei, Z. 2007. Creating a Motivating Classroom Environment. Cummins, J., Davison, Ch. *International Handbook of English Language Teaching*. Springer: New York, p. 719-731.
- Döpke, S. 1992. *One parent one language*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

- Extra, G., Yagmur, K. 2004. *Urban Multilingualism in Europe*. Multilingual Matters LTD: Clevedon, Buffalo, Toronto, p. 1-20.
- Garbenčiūtė, L. 2012. *Grižtamoji migracija: protų susigrąžinimas ir prisitaikymo galimybės Lietuvoje*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas.
- Garrett, P. 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Genys, D., Strumickienė, I., Janauskas, G. 2018. *Tyrimas atskleidė, dėl ko emigruoja lietuviai*. Prieiga internetu: <https://www.vdu.lt/lt/tyrimas-atskleide-del-ko-emigruoja-lietuviai/> [žiūrėta 2021-03-03].
- Gisladottir, J. 2015. *The Good Life does not come easily in Lithuania. A system dynamics analysis of emigration*. Master thesis. University of Bergen.
- Glinskienė, R., Petuškienė, E. 2009. Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams. *Ekonomika ir Vadyba*.
- Gudavičienė, E. 2019. Oslo lietuvių kalbų mokėjimas ir kalbinis elgesys. Iš: Ramonienė, M. (moksl. red.) *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*. Vilniaus universiteto leidykla, p. 149–183.
- Hilbig, I. 2019. Dvikalbystė Oslo lietuvių šeimose. Iš: Ramonienė, M. (moksl. red.) *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*. Vilniaus universiteto leidykla, p. 183–245.
- Holmes, J. 2001. *An Introduction to Sociolinguistics*. Routledge Taylor&Francis Group: London and New York.
- Jakaitė-Bulbukienė, K. 2015 (7). Lietuvių kalbos išlaikymą emigrantų šeimoje lemiantys veiksniai: JAV atvejis. *Taikomoji Kalbotyra*.
- Jakaitė-Bulbukienė, K., Vaisėtaitė, E. 2019. Jungtinės Karalystės lietuvių etninė tapatybė ir kalba. Iš: Ramonienė, M. (moksl. red.) *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*. Vilniaus universiteto leidykla, p. 113–149.
- Johnsen, S. B. 2016. *Det naturlige valget: En sosiolingvistisk undersøkelse av språkvalg i norsk-italienske familier*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.
- Keršytė, N. 2016. Kalba – disciplinarinės galios ir žinojimo taikiny. Iš: Vaicekauskienė, L., Šepetys, N. *Lietuvių kalbos ideologija. Norminimo idėjų ir galios istorija*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, p. 51–71.
- Kulbrandstad, L. A. 2015. Språkholdninger. *Norsk som Andrespråk* 30 (1-2), p. 247-283.
- Köpke, B. 2004 (17). Neurolinguistic aspects of attrition. *Journal of Neurolinguistics*, p. 3-30.
- Lukočiūtė, L., Mickutė, R. 2009. *Grižtamosios migracijos sukeltų mokymo(si) patirčių hermeneutinė analizė*. Magistro baigiamasis darbas. Šiaulių universitetas.
- Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. 2007 (3). Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija* (47), p. 112-134.

- Meyerhoff, M. 2006. *Introducing Sociolinguistics*. Routledge Taylor&Francis Group: London and New York, p. 27-54.
- Myers-Scotton, C. 2006. *Multiple Voices*. Blackwell Publishing, p. 35-66, 288-322.
- Norton, B. 2010. Language and Identity. Hornberger, N.H., Lee McKay, S. *Sociolinguistics and Language Education*. Multilingual Matters: Bristol, Buffalo, Toronto, p. 349-370.
- Ortega, L. 2009. *Understanding Second Language Acquisition*. Routledge Taylor&Francis Group: London and New York, p. 168-190.
- Pharao, N., Kristiansen, T. 2019. Reflections on the Relation between Direct/Indirect Methods and Explicit/Implicit Attitudes. *Linguistics Vanguard* 5 (s1).
- Poderienė, N., Tamulionienė, A. 2020. *Iveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio vaikų kalbinė integracija*. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.
- Puronaitė, A. 2012. *Lietuvos jaunimo emigracijos motyvacija ir grįžtamosios migracijos nuostatos*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
- Puplauskaitė, G. 2019. *Ankstyvoji dvikalbystė su lietuvių kalba: dviejų brolių Norvegijoje atvejo tyrimas*. Bakaluro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas.
- Ražanauskaitė, J. Brazienė, R. 2010. Grįžtamoji lietuvių emigracija: prielaidos, požūriai, kontekstas. *Filosofija. Sociologija*. 21 (4). Lietuvos mokslų akademija, p. 285–297.
- Rusin, I. 2018. *An analysis of out-migration of Eastern Europeans in Norway*. Master's thesis. University of Bergen.
- Saville-Troike, M. 1987. Dilingual discourse: the negotiation of meaning without a common code. *Linguistics: An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences*, p. 81-106.
- Saville-Troike, M. 2012. *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge University Press, p. 7-32.
- Schwartz, M. 2010. Family language policy: core issues of an emerging field. *Applied Linguistics*, p. 171-191.
- Spolsky, B. 2012. *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge University Press.
- Vilkienė, L. 2019. Ar emigrantų kalba patiria atriciją? *Kalbų studijos / studies about language*, 34, p. 111–130.
- Vilkienė, L. 2019. Toronto lietuvių bendruomenės lietuviškojo portreto eskizas. Iš: Ramonienė, M. (moksl. red.) *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*. Vilniaus universiteto leidykla. p. 25–87.
- Zaborskis, A., Vareikienė, I. 2015. Patyčių paplitimo Lietuvos mokyklose pokyčiai 1994–2014 metais. *Visuomenės sveikata*, 2 (69), p. 40–47.
- Žvalionytė, D. 2014. *Grįžusių migrantų integracija kilmės šalies darbo rinkoje: Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas.

SAMMENDRAG

Remigrasjon fra Norge: språkholdninger og språkvaner

Målet med denne masteroppgaven er å undersøke hvilke holdninger til det litauiske språket som kommer til uttrykk og hvilke språkvaner knyttet til det litauiske og det norske språket som gjenspeiles i familiene til re-emigranter fra Norge til Litauen. Oppgavens objekt er språkholdninger og språkvaner til de litauiske re-emigrantene og deres familier, som har bodd i Norge i minst 3 år. For å kunne utføre analysen ble det foretatt 10 halvstrukturerede dybdeintervjuer med re-emigranter. Etterpå ble alle intervjuene transkribert og analysert ved bruk av en kvalitativ metode. Undersøkelsen viser at informantene generelt har positive holdninger til det litauiske språket og at majoriteten legger ekstra arbeid i dette språket under opphold i Norge for at det litauiske språket skal vedlikeholdes i familien. De fleste informantene påstår at de bare brukte litauisk hjemme da de bodde i Norge, men nesten alle brukte i det minste noen få ord på norsk når de snakket på litauisk. Dette gjorde de både under opphold i Norge og nå i Litauen. De litauiske barna støter på vansker i det litauiske språket når de kommer tilbake til Litauen, selv om mange av dem har jobbet ekstra for å opprettholde dette språket. I tillegg til det blir barna møtt med et helt annet skolesystem i Litauen, som de må tilpasse seg. Noen av utfordringene som informantene understreker er mobbing, likegyldige lærere og vanskelig timeinnhold. Det norske språket, som var et av hovedspråkene under emigrasjonen, blir fort glemt av barna. Foreldrene deres legger ikke innsats i det norske språket etter å ha returnert til Litauen, selv om de fleste viser vilje til dette. Noen av de voksne bruker likevel det norske språket i sin jobb i Litauen.

PRIEDAS NR. 1

Informantų aprašymas

1) Aistė_11 / mama

Ši informantė yra mergaitė (gim. 2009 m.) lankanti penktą klasę. Į Norvegiją ji su mama išvyko 2014 m. ir grįžo 2020 m. gyventi pas tėtį. Mergaitės mama šiuo metu vis dar gyvena Norvegijoje, tačiau tyrime ji dalyvavo taip pat (interview buvo imamas atskirai iš mergaitės ir iš jos mamos). Kaip išvykimo priežastį mama įvardijo norą daugiau užsidirbti. Konkreti vaiko grįžimo priežastis nebuvo įvardyta, tačiau paminėta, kad Lietuvoje tikimasi jai įgauti geresnį išsilavinimą. Norvegijoje mergaitė baigė penkias klases, o grįžusi į Lietuvą (dėl amžiaus skirtumo) vėl kartojo penktąją klasę. Norvegų kalbą vaikas išmoko natūraliai, lankydamas norvegišką mokyklą. Vaiko mama norvegų kalbą išmoko kursuose. Ji taip pat mokė savo dukrą lietuvių kalbos papildomai namuose, kol gyveno Norvegijoje. Kalbant tarpusavyje visada buvo vartojama lietuvių kalba. Kalbos, kurias moka informantė: lietuvių, norvegų, anglų ir rusų (pagrindai).

2) Brigita_17

Ši informantė yra mergina (gim. 2003 m.), kuri mokosi vienuoliktoje klasėje. 2009 m. informantės tėvai nusprendė išsikelti gyventi į Norvegiją. Norvegijoje ši informantė gyveno nuo pirmos iki aštuntos klasės ir 2017 m. grįžo į Lietuvą. Grįžusi ji tęsė mokslus aštuntoje klasėje. Išvykimo priežastis buvo finansinė krizė. Informantės tėtis Norvegijoje dirbo jau anksčiau ir todėl šeima (mama su informante ir jos broliu) nusprendė tęsti gyvenimą svetur kartu su tėčiu. Norvegijoje mergina pradėjo lankyti pirmąją klasę norvegiškoje mokykloje. Bendraudama su klasės draugais norvegais, ji palaipsniui išmoko norvegų kalbą, tačiau jai taip pat buvo skirtas papildomas norvegų kalbos mokytojas, kuris kasdien skirdavo jai laiko. Šeimoje kalbėdavo lietuviškai, tačiau su broliu vėliau prasidėjo kalbų kaitymas, t. y. kalbėdavo lietuviškai, angliškai ir norvegiškai. Šeima visuomet puoselėjo mintį grįžti į Lietuvą ir tai įvyko 2017 m. Grįžimo priežastys įvardijamos kaip likusios šeimos ir namų ilgesys. Ši informantė moka lietuvių, norvegų, anglų, rusų (pagrindai) ir vokiečių (pagrindai) kalbas.

3) Cecilija_21

Ši informantė yra mergina (gim. 2000 m.), kuri mokosi antrame kolegijos kurse. Informantė į Norvegiją išsikraustė 2011 m. baigusi keturias klases Lietuvoje ir į Lietuvą grįžo 2019 m., baigusi mokyklą Norvegijoje. Išvykimo priežastis buvo šeimos noras būti kartu, nes informantės tėtis Norvegijoje jau buvo padirbęs apie 11 metų. Kita priežastis buvo užtikrinti geresnę ateitį vaikui.

Informantė nežinojo, kad vyksta gyventi į Norvegiją, todėl galvojo, kad važiuoja tik atostogoms pas tėtį, tačiau sužinojusi, kad liks čia lankyti mokyklą, nenuliūdo, nes Norvegija atrodė kaip įdomi šalis. Atvykusi į Norvegiją ji 9 mėnesius lankė emigrantų mokyklą, kurioje išmoko norvegų kalbą, o vėliau mokslus tęsė su bendraamžiais norvegakalbiais. Vis dėlto mergina jautėsi nepritampanti Norvegijoje ir baigusi mokyklą nusprendė viena pati grįžti studijuoti į Lietuvą. Jos tėvai pasiliko gyventi Norvegijoje. Šeimoje visuomet buvo kalbama lietuviškai. Ši informantė moka lietuvių, norvegų, anglų ir ispanų kalbas.

4) Domas_23

Šis informantas yra vaikinys (gim. 1997 m.) baigęs bakalauro studijas Vilniaus universitete. Į Norvegiją su šeima išvyko 2010 m., kai informantas baigė septynias klases, ir grįžo 2013 m. Išvykimo priežastys buvo noras būti kartu su šeima, nes informanto tėtis jau anksčiau dirbo Norvegijoje. Ten jis vienerius metus lankė emigrantų klasę, kurioje mokėsi tik norvegų kalbos. Kitus metus praleido devintoje klasėje kartu su bendraamžiais norvegais. Į Lietuvą mama su vaikais grįžo po beveik trejų metų emigracijoje ir informantas tęsė mokslus dešimtoje klasėje toje pačioje mokykloje, kurioje mokėsi prieš išvykimą. Grįžimo priežasčių yra ne viena, tačiau pagrindinė – sudėtinga adaptacija vaikams ir mamai Norvegijoje. Tėtis liko dirbti Norvegijoje dėl finansinių priežasčių. Informanto sesuo ir tėtis moka šiek tiek norvegiškai, tačiau šeimoje visada buvo kalbama tik lietuviškai. Šis informantas kalba lietuvių, norvegų, anglų, rusų (pagrindai) ir islandų (pagrindai) kalbomis.

5) Eglė_34

Ši informantė yra moteris (gim. 1987 m.) baigusi bakalauro studijas teisės ir valdymo srityje Lietuvoje. Į Norvegiją kartu su vyru išvyko 2010 m. Išvykimo priežastis nestandartinė – vyras gavo pasiūlymą žaisti viename Norvegijos sporto klube. Atvykusiais emigrantais ten buvo pasirūpinta, suteiktas būstas ir norvegų kalbos kursai. Šeima susilaukė dviejų dukrų (gim. 2012 m. ir 2015 m.). Vyresnioji dukra puikiai mokėjo norvegų kalbą, lankė darželį Norvegijoje, o mažesnioji į darželį pradėjo eiti tik grįžusi į Lietuvą. Informantė nesijautė savo vietoje, todėl 2017 m. kartu su šeima grįžo gyventi į Lietuvą. Norvegų kalbą informantė išmoko kursuose per 6 mėnesius, o vėliau įtvirtino darbe – dirbo viešbutyje Norvegijoje. Grįžusi į Lietuvą ji vartoja norvegų kalbą darbe – dirba vienos Norvegijos įmonės padalinyje Lietuvoje. Ši informantė pati augusi dvikalbėje rusų – lenkų šeimoje ir lietuvių kalbą išmoko tik pradėjusi eiti į darželį. Šeimoje buvo stengiamasi bendrauti lietuviškai, tačiau vaikai kartais pereidavo į norvegų kalbą, taip pat vykdavo kodų kaita ir tarp tėvų. Informantė gali susikalbėti rusų, lenkų, lietuvių, norvegų, anglų ir ispanų (pagrindai) kalbomis. Kalbos, kurias moka arba mokėjo informantės vyresnioji dukra: lietuvių, norvegų, anglų, rusų.

6) Fausta_35

Ši informantė yra moteris (gim. 1986 m.) turinti profesinį išsilavinimą logistikos srityje. Į Norvegiją kartu su vyru išvyko 2010 m. Emigracijos priežastis buvo noras išbandyti kažką naujo ir pakeisti aplinką. Emigracijoje moteris dirbo įvairius darbus logistikos ir kitose srityse. Prabuvusi pusę laiko (5 metus), pradėjo mokytis norvegų kalbos kursuose ir išmoko palyginti laisvai bendrauti. Norvegijoje moteris susilaukė sūnaus (gim. 2013 m.), kuris ten lankė darželį ir pirmąją mokyklos klasę. 2020 m. šeima nusprendė grįžti į Lietuvą. Toks sprendimas nebuvo spontaniškas – mintis apie grįžimą buvo puoselėjama jau seniai, o pagrindinis veiksnys buvo draugai Lietuvoje. Kadangi šeima grįžo mokslo metų viduryje, vaikas pusę metų lankė priešmokyklinę grupę ir vėliau pradėjo lankyti pirmąją klasę lietuvių mokykloje. Informantė įsidarbino tarptautinės Norvegijos įmonės padalinyje Lietuvoje ir darbe dabar vartoja norvegų kalbą. Šeimoje yra vartojama lietuvių kalba. Informantė augo dvikalbėje rusų – lenkų šeimoje ir lietuvių kalbą išmoko tik pradėjusi lankyti darželį. Ši informantė kalba rusų, lenkų, lietuvių, norvegų ir anglų kalbomis. Kalbos, kurias moka informantės sūnus: lietuvių, norvegų, anglų.

7) Gintarė_36

Ši informantė yra moteris (gim. 1985 m.) turinti apskaitininkės specialybę. Į Norvegiją moteris su vyru ir sūnumi (gim. 2010 m.) išvyko 2015 m. dėl finansinių priežasčių. Nors pirminis noras buvo padirbti metus, tačiau, finansams nepagerėjus, šeima nusprendė pasilikti ilgesniam laikotarpiui. Pirmuosius emigracijos metus sūnus praleido namie, mama įvairiais būdais padėdavo jam mokytis norvegų kalbos (žiūrėti animacinius filmus, pirkti norvegiškas knygas) ir po vienerių metų jis pradėjo lankyti pirmąją klasę su bendraamžiais norvegais. Vaikui baigus tris klases, 2019 m. šeima nusprendė grįžti į Lietuvą ir vaikas tęsė mokslus vėl trečioje klasėje. Informantė norvegų kalbą išmoko kursuose Norvegijoje, tačiau jos vyras norvegiškai nemokėjo. Šeimoje daugiausia buvo vartojama lietuvių kalba, tačiau su anglų ir norvegų kalbos intarpais. Grįžti į Lietuvą informantė visada svajojo, todėl priėmė tokį sprendimą, kol sūnus dar mokėsi pradinėse klasėse. Informantė moka lietuvių, anglų, rusų ir norvegų kalbas. Vaikas moka lietuvių, anglų ir norvegų kalbas.

8) Henrieta_38

Ši informantė yra moteris (gim. 1983 m.), kuri šiuo metu neakivaizdžiai mokosi. Į Norvegiją su vyru išvyko 2007 m. Šeima išvyko į Norvegiją būtent dėl to, kad jiems buvo pasiūlytos geros darbo galimybės. Ten jie susilaukė dviejų vaikų: sūnaus (gim. 2011 m.) ir dukros (gim. 2014 m.). Vyresnysis vaikas Norvegijoje lankė darželį ir mokyklą, o jaunesnioji dukra lankė tik darželį. Informantė Norvegijoje pragyveno 12 metų ir 2019 m. nusprendė grįžti gyventi į Lietuvą, todėl, kad

galėtų tęsti studijas Lietuvoje. Abu vaikai labai norėjo gyventi Lietuvoje, todėl tai buvo dar viena paskata grįžti. Vaikų tėtis gyvena Norvegijoje. Moteris išmoko norvegų kalbą per keletą mėnesių, nes lankė kursus. Vėliau darbe Norvegijoje taip pat buvo vartojama tik norvegų kalba. Vaikai prieš išvykstant taip pat puikiai kalbėjo norvegiškai ir lietuviškai. Deklaruojama šeimos kalba – lietuvių. Informantė moka lietuvių, anglų, norvegų, vokiečių ir rusų (pagrindai) kalbas. Kalbos, kurias moka informantės vaikai: lietuvių, norvegų, anglų.

9) Ilona_40

Ši informantė yra moteris (gim. 1981 m.) turinti maisto ir veterinarijos bei teisės specialybę. Ji į Norvegiją išvyko 2006 m. norėdama būti kartu su antrąja puse, kuri tuo metu ten dirbo. Nors planuose buvo grįžimas po metų, tačiau planai pasikeitė, nes ji susilaukė dviejų dukrų (gim. 2008 m. ir 2014 m.). Tuomet šeima nusprendė, kad į Lietuvą grįš tada, kai vyresnėlė pradės eiti į mokyklą ir 2015 m. jie grįžo. Norvegijoje moteris dirbo įvairius darbus: valydavo namus, dirbo darželyje, taip pat lietuvių kalbos mokytoja emigrantams. Grįžusi įsidarbino į Norvegijos įmonės padalinį Lietuvoje ir savo darbe pritaikė norvegų kalbos žinias. Informantė norvegų kalbą pradėjo mokytis 2007 m. kursuose. Juos su pertraukomis lankė 2 metus ir gerai išmoko norvegų kalbą. Šeimoje su vaikais buvo dažniausiai kalbama lietuvių kalba, tačiau norvegų kalba taip pat buvo retsykiais vartojama. Vyresnioji dukra baigė pirmąją klasę Norvegijoje, o grįžusi į Lietuvą vėl pradėjo lankyti pirmąją klasę. Antroji dukra buvo tik vienerių metų, kai šeima grįžo į Lietuvą. Vyresnioji dukra emigracijoje kalbėjo geriau norvegiškai, tačiau grįžusi į Lietuvą išmoko puikiai lietuviškai. Informantė moka lietuvių, norvegų, anglų, rusų ir lenkų (pagrindai) kalbas. Vyresnioji dukra moka lietuvių, norvegų, anglų ir vokiečių (pagrindai) kalbas.

10) Jolita_40

Ši informantė yra moteris (gim. 1980 m.) turinti magistro išsilavinimą. Moteris pirmą kartą į Norvegiją išvyko 2009 m. paskui vyrą, ten susilaukė sūnaus (gim. 2009 m.), tačiau pasijutusi ne savo vietoje grįžo gyventi į Lietuvą 2011 m. Lietuvoje vaikas pradėjo lankyti darželį, tačiau, pablogėjęs vaiko sveikatai ir susidūrus su Lietuvos sveikatos institucijomis, moteris nusprendė keltis gyventi atgal į Norvegiją. Tai padarė 2014 m. Norvegijoje susilaukė antrosios atžalos – dukros (gim. 2014 m.). Trečias vaikas, sūnus, gimė 2017 m. Nors iš studijų laikų moteris jau turėjo norvegų kalbos pagrindus, ten nesijautė gerai, nes trūko erdvės dirbti pagal savo mėgstamą specialybę. Būtent todėl 2020 m. ji nusprendė grįžti gyventi į Lietuvą. Vyriausias sūnus Norvegijoje baigė 5 klases, Lietuvoje jis lanko mokyklą, kur jam yra skiriama papildomo dėmesio lietuvių kalbai. Visi vaikai moka / mokėjo puikiai kalbėti norvegiškai ir lietuviškai. Informantė moka lietuvių, anglų, rusų, vokiečių, norvegų ir lenkų (pagrindai) kalbas.

PRIEDAS NR. 2

Klausimynas

1) Trumpa paties emigranto ir emigracijos istorija²⁰:

- Amžius, profesija;
- Išvykimo ir grįžimo metai, priežastys;
- Gyvenamoji vieta Norvegijoje ir Lietuvoje, kilmės vieta;
- Etninė šeimos sudėtis;
- Vaikų skaičius šeimoje, vaikų lytis, amžius, gimimo vieta;
- Vaikų mokymosi vieta;
- Emigracijos trukmė;
- Atostogų Lietuvoje dažnumas.

2) Norvegų kalba emigracijoje:

- Ar jūs mokate norvegų kalbą?²¹
- Jei taip, kaip ją išmokote, per kiek laiko, koki lygį pasiekėte?
- Kur vartojote norvegų kalbą?
- Ar ruošėte vaikus papildomai prieš išvykimą?
- Ar vaikai mokėsi papildomai norvegų kalbos?
- Ar vaikai iškart pradėjo su norvegais mokytis bendroje klasėje?
- Ar vaikai lankė išskirtinai tik norvegų mokyklą?
- Ar vaikui buvo skirtas adaptacijos laikotarpis, ką norvegų mokytojai darė, kad integracija būtų lengva?
- Kaip bendraklasiai reagavo?
- Kaip sekėsi su mokslu Norvegijoje?
- Kaip sekėsi su norvegų kalba?

3) Lietuvių kalba emigracijoje:

- Ar šeimoje buvo vartojama (tik) lietuvių kalba?
- Kurią kalbą vaikai šeimoje vartoja tarpusavyje? Vaikai su seneliais, kitais vyresniais giminaičiais? Vaikai su pusseserėmis, pusbroliais? Kitais vaikais?

---

²⁰ Klausimyno nebuvo laikomasi griežtai, kai kurie klausimai buvo koreguojami, pridėti arba pakeisti pokalbio eigos metu.

²¹ Klausimų formuluotės buvo keičiamos priklausomai nuo informanto amžiaus ir kitų aspektų.

- Kaip dažnai vartojama lietuvių kalba?
- Are esate patenkintas(-a) savo vaikų lietuvių kalbos mokėjimu?
- Ar jis skiriasi nuo kitų bendraamžių lietuvių? Ar jums svarbu, kad vaikai gerai mokėtų lietuviškai? Ar taisote savo vaikų lietuvių kalbos klaidas? Ar darote ką nors papildomai dėl vaikų lietuvių kalbos?
- Ar šeimoje vartojama ir kitų kalbų?
- Ar būna, kad bendraudami šeimoje kaitaliojate kalbas (tame pačiame pokalbyje, sakinyje)? Kaip dažnai, kokiomis aplinkybėmis?
- Ar siekiate šeimoje perduoti kitą (-as) kalbą (-as) savo vaikams, kad jie jas mokėtų jau nuo mažens? Ar tai jums svarbu? Kodėl?
- Kurią kalbą jūsų vaikai vartoja dažniausiai, daugiausiai?
- Kurią kalbą jūsų vaikai moka geriausiai?
- Ar jūsų vaikai kalba su akcentu, susiduria su kitais sunkumais lietuvių kalboje? Kokiais? Skaitymas, rašymas?

4) Lietuvių kalba grįžus į Lietuvą:

- Kaip jūsų vaikams sekasi grįžus į Lietuvą?
- Kaip sekasi mokykloje? Patinka? Lengva? Sudėtinga?
- Ar jūsų vaikui reikalingas papildomas mokymas? Koks? Lietuvių kalbos?
- Kaip jūsų vaikas jaučiasi mokykloje?
- Kaip jaučiatės grįžę į Lietuvą, Lietuvos visuomenėje? Ar planuojate likti?

5) Norvegų kalba grįžus į Lietuvą:

- Kaip dažnai vartojate norvegų kalbą?
- Kaip dažnai vaikai vartoja norvegų kalbą?
- Ar sukuriami aplinka vartoti norvegų kalbą? Knygos? Filmukai?
- Ar esate patenkinti vaikų kitos kalbos (-ų) mokėjimu?
- Ar vaikai dar susikalba norvegiškai?
- Ar jums svarbu išlaikyti norvegų kalbą?

6) Švietimo sistemų palyginimas:

- Papasakokite apie mokyklą Lietuvoje?
- Ar vaikui buvo reikalingas adaptacinis periodas?
- Ar jums patinka mokykla Lietuvoje?
- Kaip vaikai kalbą apie mokyklą? Mokslą? Bendraklasius?

- Kaip reaguoja mokytojai į jus?
- Ar suteikiama pagalba (jei reikalinga) lietuvių kalbos ar kitose pamokose?

7) Daugiakalbystė ir kitos kalbos:

- Ar dvikalbystė jums yra natūrali ir lengva šeimoje, ar kelia sunkumų?
- Kokių dvikalbystės pranašumų, trūkumų išvelgiate?
- Ką jūsų vaikai patys kalba apie savo dvikalbystę, kalbų mokėjimą? Kaip jie jaučiasi būdami dvikalbiai?
- Kaip apie jūsų vaikų lietuvių kalbą ir dvikalbystę atsiliepia mokytojai? Draugai?
- Ar jums svarbu, kad vaikas būtų dvikalbis?
- Ar stengiatės palaikyti, lavinti kitą (-as) savo vaikų kalbą (-as)? Kaip, kokiais būdais?

PRIEDAS NR. 3

Informantų sutikimai įrašymui

Prašome sutikti dalyvauti interviu apie kalbines nuostatas ir kalbinį elgesį. Interviu duomenys bus naudojami magistro darbo tyrimui. Asmens duomenys, pagal kuriuos Jus galėtumėte atpažinti, nebus viešinami.

Patvirtinu, kad sutinku dalyvauti interviu.

Vardas, pavardė

Parašas

Data